

Magyarországon élő külföldiek

A kilencvenes évek elején Magyarországot is elérte a nemzetközi vándorlás hulláma. A kelet-európai politikai változások következtében a nemzetközi népességvándorlás mérete és jellege megváltozott. Az ország migrációs szempontból részben tranzit, részben befogadó országgá vált.

Az elmúlt 10 évben megélnékült *bevándorlás* eredményeként mintegy 155 ezer külföldi állampolgár érkezett hazánkba. A bevándorlók egy része (21 ezer fő) időközben el is hagyta az országot, továbbutazott, vagy visszatért hazájába. A bevándorló külföldiek jelentős része európai, jórészt a környező országokból származik. 1995-től 2004 végéig Romániából 63 ezren, Ukrajnából közel 16 ezren és Jugoszláviából (Szerbia és Montenegró) mintegy 9 ezren érkeztek, túlnyomó többségük (75%) magyar nemzetiségű. Az Európai Unió országaiból ugyanezen időszak alatt valamivel több, mint 10 ezer fő jött hozzánk, főleg Németországból (3584 fő), Nagy-Britanniából (1468 fő) és Franciaországból (1214 fő). Ázsiából 14 ezren érkeztek, ezen belül a legtöbben Kínából (5253 fő), Vietnámból (1438 fő) és Japánból (1204 fő). Említést érdemel még az Egyesült Államok, ahonnan tíz év alatt 3003 fő érkezett.

A bevándorlók nemek szerinti bontását vizsgálva az látható, hogy összességében több férfi jön, mint nő. 1995-ben a férfi bevándorlók aránya 56% volt, és 2004-ben is ez volt az arány (a bevándorló férfiak és nők aránya 55–45%). A környező országokból érkezők nemenkénti megoszlása közel 50–50 százalék, míg az Európai Unióból érkezett bevándorlók között 60% a férfi. Európán kívülről is inkább férfiak érkeznek, mint a nők.

A bevándorlók egy csoportja azzal az egyértelmű céllal érkezett, hogy itt letelepedjen, és *magyar állampolgárságot* szerezzen. 1995-től 72 381 fő kapott magyar állampolgárságot. A szomszédos országokból érkezett az új állampolgárok döntő többsége (90%–93%). Ebből adódik, hogy az állampolgárságot kaptak több, mint 90%-a magyar anyanyelvű. Közel kétharmaduk korábban román állampolgár volt, megközelítőleg 17% viselte Szerbia–Montenegró és Horvátország állampolgárságát, valamint 10% feletti volt ukrán állampolgárok aránya.

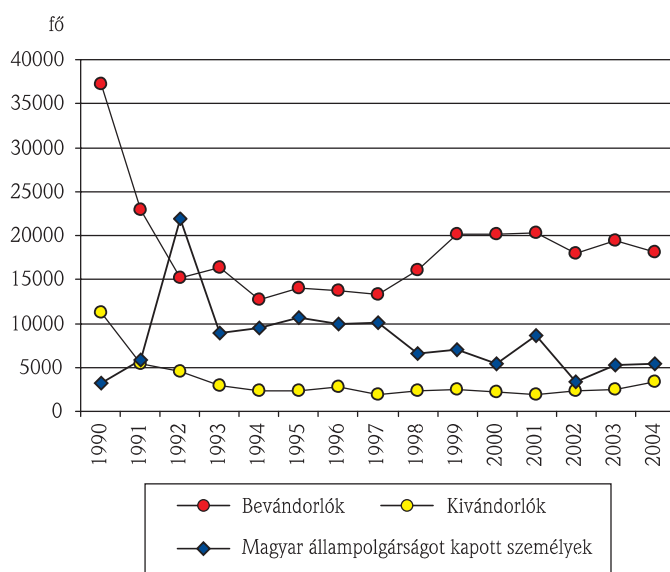
Az új magyar állampolgárok között több a

nő, mint a férfi. Életkori megoszlásukat tekintve legtöbben (mintegy 50%) 25–49 évesek, több mint egynegyedük ennél idősebb. A gyermekek és fiatalok (25 év alattiak) részaránya 23% körül mozog. A bevándorlók fogadásában továbbra is a közép-magyarországi régióknak van meghatározó szerepe. A 2004-es adatok szerint a fővárosban lakik az állampolgárságot kaptak 25%-a és Pest megyében 13%-uk. Családi állapotukra nézve az új magyar állampolgárok 55%-a házas, 35%-a hajadon, illetve nőtlen. Az elváltak és özvegyek aránya elenyésző. Mintegy harmaduk nevel kiskorú gyermeket, 20%-uknak egy, 11%-nak két kiskorú gyereke van. A három, vagy annál több kiskorú gyerekesek aránya minimális.

Az új állampolgárok 41%-a középfokú végzettséggel, több mint negyedük felsőfokú végzettséggel rendelkezik. A 14 évesnél idősebbek között mindössze 2% azoknak az aránya, akiknek nincs alapfokú végzettségük, köztük túlnyomó többségben vannak (kétharmad) a 60 év felettek. Az új magyar állampolgárok több, mint fele aktív kereső, közel negyede nyugdíjas, minden tizedik tanuló, a háztartásbeliek és a munkanélküliek együttesen 6%-ot tesznek ki.

A magyar állampolgárság igénylésének okaként leggyakrabban azt jelölik meg, hogy magyar nemzetiségű családból való származnak (61%), illetve Magyarországra házasodtak (13%). Számottevő azoknak az aránya is, akik korábbi magyar állampolgárságukra hivatkozva kérik a visszahonosítást (12%).

A nemzetközi vándorlás alakulása Magyarországon, 1990–2004

Forrás: KSH Demográfiai évkönyv, 2004.

A tartósan Magyarországon élő külföldiek a magyar népesség közel 1,5%-át teszik ki. 2005. január 1-én 142 153 fő rendelkezett tartózkodási, illetve bevándorlási, vagy letelepedési engedéllyel.

Ha földrészenként vizsgáljuk, ki honnan érkezett, azt tapasztaljuk, hogy Európán belülről származik a bevándorlók 86%-a, Ázsiából 11% (Kína és Vietnam együttesen 7%) és Amerikából 2%

Tartalom

- Magyarországon élő külföldiek
- A szomszédos országokból bevándorlók lakóhelyi és kulturális jellemzői
- Otthonosság, elégedettség, kötődés
- A nemzetközi vándorlás alapfogalmai ABC-ben

Kitekintés

- Öregedés, egészség és jól-lét
- Gazdaságdemográfia történeti látószögből

Szemle

- A Kárpát-medencei magyarság
- Migrációs politikák és jogharmonizáció
- Life under Pressure (Élet a nehéz időkben)
- Demográfia 2005, English Edition

(az Amerikai Egyesült Államok részaránya 1,5%). A többi földrészről származók száma elenyésző. Az európaiak döntő többsége a szomszédos országokból érkezett (Romániából 48%, Ukrajnából és Jugoszlávia utódállamaiból 10%–10%), s a magyar nemzetiségű külföldi állampolgárok alkotják a legjelentősebb csoportot. Bármennyire nagy és népes is az Európai Unió, onnan csupán az itt tartózkodók alig 7%-a jött, főleg Ausztriából, Németországból, Olaszországból és Nagy-Britanniából.

Az itt élő külföldi állampolgárok *korösszetételét* a fiatal felnőttek túlsúlya jellemzi. A 20–39 évesek aránya 1995-ben 54%, 2005-ben 46% volt.

Érdekes megnézni a külföldiek *iskolai végzettségét és foglalkozását*. Az Európai Unión belülről jövőknél a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya 42%, a középfokú végzettségűek aránya 19%. A szomszédos országokból érkezők főként szakmával, illetve középfokú végzettséggel rendelkeznek.

A külföldi állampolgárok *területi elhelyezkedése* az országon belül egyrészt nem egyenletes, másrészt a külföldiek különböző csoportjai az ország egyes, míg más csoportjai az ország más területeit részesítik előnyben. Ebből a szempontból az összkép a következő: Budapestnek meghatározó szerepe van a külföldiek befogadásában. Minden harmadik, egy éven túl Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgár Budapesten él. A fővároson kívül öt megyében számottevő még a külföldiek létszáma: Pest (14%), Csongrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg (6–6%), Hajdú-Bihar és Bács-Kiskun (4–4%). A többi megye részesedése alacsonyabb.

Az azonos országokból érkezettek erőteljesen koncentrálnak egy-egy földrajzi területen. Az Ukrajna és Jugoszlávia utódállamainak polgárai többnyire a saját államukkal szomszédos határ menti magyar régiókban telepedtek le. Az ukrán állampolgárok mintegy 30–30%-a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét és Budapestet választotta, a többiek is jórészt az előbbiekkal szomszédos megyéket (Pest, illetve Hajdú-Bihar és Borsod-Abaúj-Zemplén), ahol mintegy 10–6–6%-uk él. A jugoszláv utódállamok polgárainak lakhelye mindenekelőtt Csongrád (39%) és Bács-Kiskun megye (16%), Budapestre mindössze 12%-uk jött. A román állampolgárságúak – szemben az előzőekkel – nem a határ közelében, hanem a fővárosban és környékén koncentrálnak: több mint egyharmaduk Budapesten él, további 21%-uk Pest megyében. A Romániával szomszédos megyékben viszonylag kevesebben telepedtek le, arányuk két határmenti megyében (Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar) nem éri el a 10%-ot, Békésben pedig az 5%-ot sem. A kínaiak döntő többségét (84%) Budapesten találtuk, esetükben egyéb regionális preferencia nem érzékelhető. Az Európai Unió polgárainak számottevő része (közel 30%) koncentrálnak Budapesten, további 11% Pest megyében, és mintegy 40%-uk dunántúli megyékben él.

Sárosi Annamária KSH
annamaria.sarosi@ksh.hu

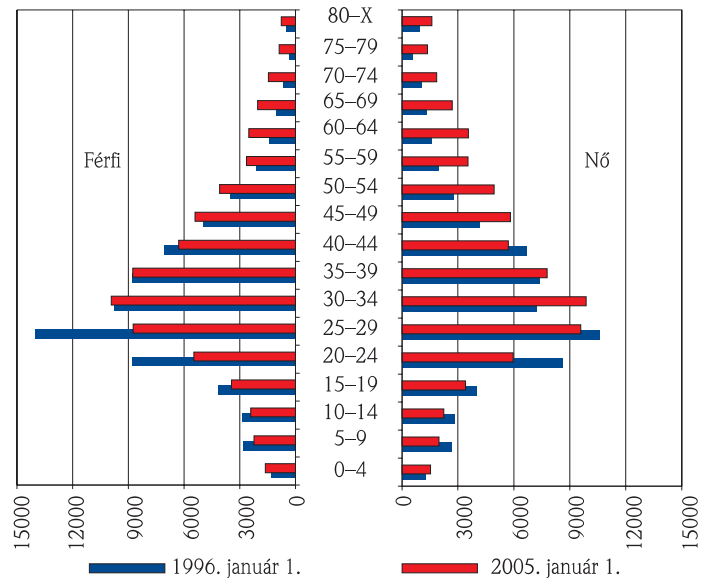
A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok számának alakulása, 1994–2005

Év ^a	A külföldi állampolgárok száma			A külföldi állampolgárok megoszlása, %			Ezer férfira jutó nő	Ezer magyar állampolgárra jutó külföldi állampolgár
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen		
1994	69 256	61 454	130 710	53,0	47,0	100,0	887	12,7
1995	73 210	64 891	138 101	53,0	47,0	100,0	886	13,5
1996	74 361	65 593	139 954	53,1	46,9	100,0	882	13,7
1997	76 408	66 098	142 506	53,6	46,4	100,0	865	14,0
1998	79 295	68 968	148 263	53,5	46,5	100,0	870	14,6
1999	77 834	72 411	150 245	51,8	48,2	100,0	930	14,9
2000	79 101	74 024	153 125	51,7	48,3	100,0	936	15,2
2001	53 578	56 450	110 028	48,7	51,3	100,0	1054	11,0
2002	56 857	59 572	116 429	48,8	51,2	100,0	1048	11,6
2003	56 650	59 238	115 888	48,9	51,1	100,0	1046	11,6
2004	63 117	66 992	130 109	48,5	51,5	100,0	1061	13,0
2005	68 652	73 501	142 153	48,3	51,7	100,0	1071	14,3

^a Január 1-i állapot

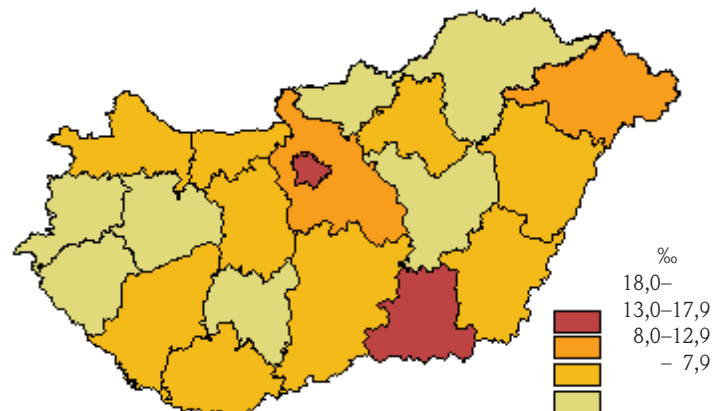
Forrás: KSH Demográfiai évkönyv 2004

A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok megoszlása nem és korcsoport szerint

Forrás: KSH Demográfiai évkönyv 2004.

Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok ezer lakosra számított aránya megyék szerint, 2005. január 1.

Forrás: KSH Demográfiai évkönyv 2004.

Új helyre költözött az NKI.
Címünk és telefonszámaink a hátoldalon.

A szomszédos országokból bevándorlók lakóhelyi és kulturális jellemzői

Bevezetés¹

2002-ben, a KSH Népeségtudományi Kutató Intézetének *A magyarországi bevándorlás okai és következményei (Vándorlás, globalizáció és beilleszkedés)* c. kutatási projektje² keretében országos reprezentatív mintán adatfelvétel készült a szomszédos országokból érkező, 2001-ben Magyarországon bevándorló státust kapott 18 éves vagy annál idősebb személyek körében. A Belügyminisztérium Központi Adatfeldolgozó, Nyilvántartó és Választási Hivatala által rendelkezésünkre bocsátott – a fenti kritériumoknak megfelelő – adatbázis 5763 főt tartalmazott. Az életkor mellett az alapsokaságba tartozó szemé-

lyek következő jellemzőit ismertük: nem, családi állapot, származási ország és lakóhely. Ez utóbbi kapcsán ismert volt tehát az alapsokaság településtípus és régió szerinti megoszlása. Ennek figyelembe vételével kétlépcsős mintavétel készült, melynek során előbb a háztartások kerültek kiválasztásra, majd a háztartásokból véletlenszerűen történt a megkérdezendő személy kiválasztása. Az *egyéni mintakeret* így 2543 embert tartalmazott, akik külön-külön háztartásban éltek. Ebből a minta – a ténylegesen megkérdezett személyek száma – 1015 fő.

A 2002-es adatfelvétel egyfelől hiánypótló keresztmetszeti vizsgálat szerepét tölti be, amelynek során lehetőség nyílt a magyarországi bevándorlás legújabb sajátosságainak feltárására, valamint – a korábbi eredményekkel való összehasonlítás révén – az elmozdulások bemutatására; másfelől egy követéses vizsgálat első hullámát jelenti.³ A felvételt úgy terveztük meg, hogy azt ugyanazon személyek megkeresésével 2005-ben megismételjük. Ehhez – a kérdőív kikérdezése után – a megkérdezettek hozzájárulását kértük, amelyet beleegyezésük esetén a címkártya aláírásával erősítettek meg. Ez teszi a felmérést egyedivé a hazai migrációs kutatások közt. A kérdőív összeállítása során két korábbi hazai vizsgálat, valamint több hasonló típusú külföldi vizsgálat kérdőíveit tanulmányoztuk, és – az összehasonlíthatóság céljából – több kérdést átvettünk az 1995-ös „*Polgár-kutatás*” kérdőívéből.⁴

Az alapsokaság és a minta megoszlását az ismert változók mentén a mellékelt táblázat tartalmazza.

Az alapsokaság és a minta megoszlása az ismert változók mentén

Változó	Alapsokaság		Minta	
	N	%	N	%
Kibocsátó ország				
Ausztria	16	0,3	3	0,3
Horvátország	26	0,5	5	0,5
Jugoszlávia	576	10,0	83	8,2
Románia	3994	69,3	721	71,0
Szlovákia	126	2,2	32	3,2
Ukrajna	1025	17,8	171	16,8
Régió				
Közép-Magyarország	2426	42,1	462	45,5
Közép-Dunántúl	688	11,9	125	12,3
Nyugat-Dunántúl	557	9,7	101	10,0
Dél-Dunántúl	285	4,9	38	3,7
Észak-Magyarország	358	6,2	45	4,4
Észak-Alföld	940	16,3	166	16,4
Dél-Alföld	509	8,8	78	7,7
Településtípus				
fővárosi kerület	1674	29,0	272	26,8
megyeszékhely, megyei jogú város	1126	19,5	188	18,5
város	1307	22,7	202	19,9
nagyközség	455	7,9	353	34,8
község	1201	20,8		
Nem				
férfi	2469	42,8	432	42,6
nő	3294	57,2	583	57,4
Korcsoport				
18–29	1871	32,5	339	33,4
30–39	1399	24,3	270	26,6
40–49	598	10,4	116	11,4
50–59	611	10,6	82	8,1
60–69	889	15,4	139	13,7
70+	396	6,9	69	6,8
Összesen	5763	100,0	1015	100,0

Település és lakás⁵

A 2001-ben bevándorló státust kapott személyek nem egy időben érkeztek Magyarországra. 2,2 százalékuk az adatfelvétel időpontjáig még egy évet sem töltött az országban, a többség (67,5%) egy-öt évet, valamivel több, mint 30 százalékuk viszont már több, mint öt évet élt hazánkban. A különböző időtartamú magyarországi tapasztalatok természetesen eltérő háttérrel jelentenek a bevándorlók új egzisztenciájának megteremtéséhez, beilleszkedésükhöz, a kibocsátó országhoz, az ott maradtakhoz, illetve az itteni új ismerősökhöz, barátokhoz fűződő viszonyaik alakulásához.

A 2002-es adatfelvétel szerint a megkérdezettek 66 százaléka városban nevelkedett. Azok körében azonban, akik 1993-ban állampolgári kérelmet nyújtottak be, ennél 4,3 százalékponttal magasabb volt a városi környezetben nevelkedettek aránya. Ez jelzi a kisebb településekről származók arányának növekedését.

A megkérdezettek többsége (77,5 százalék) a hazánkba költözés előtt azon a településen élt, ahol felnevelkedett. A legmobilabbak a Romániából érkezők voltak. 23,4 százalékuk ugyanis áttelepedését megelőzően már nem azon a településen élt, ahol felnevelkedett.

¹ Gödri Irén–Tóth Pál Péter: *Bevándorlás és beilleszkedés* (NKI Kutatási jelentések 80, Budapest, 2005/3) című kötet bevezetőjének rövidített változata.

² NKFP 5/0084/2002-es számú kutatási projekt.

³ A panel-jelleg főként a beilleszkedési folyamat, valamint a migráció egyéni (családi) szinten megnyilvánuló hosszabb távú hatásainak és következményeinek feltárásában jelent előnyt.

⁴ Az 1995-ös vizsgálat az 1993-ban Magyarországon állampolgársági kérelmet benyújtók körében készült (Tóth Pál Péter: „Új állampolgárok” *Statistikai Szemle*, 1997, 75. évf. 4–5. sz. 368–389; Tóth Pál Péter: *Haza csak egy van? Menekülők, bevándorlók, új állampolgárok Magyarországon, 1988–1994*. Budapest, 1997, Püski Kiadó.) A jelenlegi adatfelvétel eredményeinek összehasonlítása a korábbi vizsgálat eredményeivel az eltérő módon meghatározott alapsokaságok ellenére célszerű, lévén, hogy mindkét esetben bevándorló státusban levő személyek megkérdezéséről volt szó. Ugyanakkor – figyelembe véve, hogy az eddigi tapasztalatoknak megfelelően a környező országokból érkező bevándorlók döntő többségének továbbra is célja a magyar állampolgárság megszerzése – a 2002-es vizsgálat alanyai várhatóan szintén benyújtják majd állampolgársági kérelmüket.

⁵ Szerkesztett részlete Tóth Pál Péter: „A bevándorlók szocio-demográfiai összetétele és szocio-kulturális háttéré című tanulmányából”. In: Gödri Irén–Tóth Pál Péter: *Bevándorlás és beilleszkedés* (NKI Kutatási jelentések 80, Budapest, 2005/3).

A vándorlásnak nem közvetlen kiváltó oka az, hogy ki milyen lakásban él. Azok döntésében viszont, akik egy másik országba vándoroltak, feltételezhetően ez is szerepet játszott. Természetesen nem arról van szó, hogy a rossz lakáskörülmények között élők nagyobb gyakorisággal vándorolnak, hanem mindenekelőtt arról, hogy a vándorlás megvalósulása érdekében milyen megteremtett feltételeket tudnak abban a reményben maguk mögött hagyni, hogy várhatóan rövid időn belül hasonló vagy jobb körülmények között tudják folytatni életüket. A lakás „birtoklása” bizonyos határokon belül ugyanis fontos mutatója nemcsak az egyén anyagi lehetőségeinek, hanem jövőbeli terveinek is.

Az adatfelvételt megelőzően feltételeztük, hogy az átköltözést követően azoknak az aránya, akik tulajdonosként élnek a lakásban, jóval kisebb lesz, mint azt megelőzően, tehát az országváltás előtt. Arra azonban nem gondoltunk, hogy az adatfelvétel időpontjában a megkérdezettek 56,1 százaléka már saját tulajdonú lakásban vagy házban lakik. Ezt annak ellenére igen jelentős eredménynek tartjuk, hogy az elindulás előtt hasonló jogcíme 93,1 százaléknak volt. Ebből az is következik, hogy amíg a vándorlást megelőzően *egyéb jogcímen* összesen a megkérdezettek 6,9 százaléka élt valamely lakásban, házban, addig jelenleg 43,9 százaléku. Tehát igen jelentős átalakulás következett be. Természetesen ezeknél az arányoknál nem feledkezhetünk meg arról, hogy 67,5 százaléku egy-öt éve, valamivel több, mint 30 százaléku viszont már több, mint öt éve hazánkban élt.

A lakás tulajdonjoga, 2002

Jogcím	Milyen jogcímen			
	lakott kivándorlás előtti		lakik jelenlegi	
	lakásában (házában)			
	Szám	%	szám	%
Tulajdonos	945	93,1	569	56,1
Bérlő	41	4,0	115	11,3
Albérlő	10	1,0	164	16,2
Eltartási szerződés (alapján)	1	0,1	7	0,7
Szolgálati lakás	6	0,6	39	3,8
Szívességi alapon	9	0,9	105	10,3
Egyéb	2	0,2	15	1,5
Intézményes háztartás	1	0,1	1	0,1
Összesen	1015	100,0	1015	100,0

A kivándorlás előtti állapothoz viszonyítva a tulajdonosok aránya 37 százalékponttal csökkent, a bérlőké pedig 7,3 százalékponttal nőtt. 1995-ben a tulajdonosok esetében a csökkenés mértéke 18,6 százalékpont volt! A 2002. évi vizsgálatkor azt tapasztaltuk, hogy a kivándorlás előtti helyzethez viszonyítva jelentősebb lett az albérlők és a szívességi alapon (10,3%) lakásban, házban élők aránya. Az, hogy 56,1 százalék már saját tulajdonú lakásban vagy házban él, azt jelzi, hogy végleges letelepedés szándékával érkeztek hazánkba. Az albérlésben és a szívességi alapon élők relatíve magas aránya (együtt 26,5%) viszont arra utal, hogy a bevándorlók nem csekély arányban jóval rosszabb helyzetet is vállaltak annak érdekében, hogy hazánkban tartózkodhassanak.

Valamely lakás minőségét számos tényező befolyásolja. Ezek közül az alábbiakban csak a szobák számát és a lakás felszereltségét mutatjuk be. Megjegyezzük, hogy a szobák számát tekintve a környező országokból érkezők között lényeges eltérés nincs, mindegyik esetben a két és a három szobában élők domináltak. Egyedül

A lakások szobaszám szerinti százalékos megoszlása

A szobák száma	Kivándorlás előtt		Magyarországon	
	1995	2002	1995	2002
Egy szoba	11,3	8,5	43,6	31,5
Két szoba	34,9	40,0	35,8	40,5
Három szoba	33,0	31,6	13,4	18,7
Négy szoba	11,5	12,0	3,2	6,0
Öt szoba	4,6	4,5	1,9	2,3
Hat szoba	2,4	1,4	0,7	0,5
Hatnál több	0,9	0,6	0,3	0,4
Nincs adat	1,3	1,2	0,3	0,2

az Ukrajnából áttelepültek között voltak többen, akik egy szobából „érkeztek”, de azok is, akik az áttelepedés előtt négy vagy öt szobás lakásokban laktak.

Az adatok szerint a kétszobás lakásban élők aránya az országváltás ellenére lényegében sem a 2002., sem az 1995. évi vizsgálatkor nem változott. Az egyszobás lakásban élők aránya 2002-ben és 1995-ben is a Magyarországra történt költözéssel közel négyszeresére nőtt. Ezzel szemben 2002-ben éppen úgy, mint 1995-ben, a kivándorlás után közel felére csökkent a három- és a négyszobás lakásokban élők aránya. Az öt és annál több szobás lakásokban élők aránycsökkenése már nem volt látványos. Összességében azonban a szobák számát tekintve a bevándorlók az átköltözéssel rosszabb lakáskörülmények közé kerültek. Azt mondhatjuk, hogy a vizsgálat időpontjáig átlagosan egy szobával kisebb területen folytatták itteni életüket.

A ház tulajdonjogának és nagyságának ismerete mellett a bekövetkezett változás mértékének fontos mutatója a lakás minősége, berendezésének színvonala, az ott található tartós háztartási eszközök száma, illetve bizonyos ingatlanok megléte vagy hiánya. A kivándorló korábbi és mostani lakásának kommunális ellátottsága ugyanis következtetések levonására ad lehetőséget azzal kapcsolatban, hogy az országváltás érdekében az öt körülvevő, mindennap használt eszközök közül mit hagyott maga mögött, vagy mit áldozott fel. Amennyiben tehát a fenti összefüggésekben az ellátottság kivándorlás előtti és jelenlegi szintjét összehasonlítjuk, akkor az azonosságok és a különbségek alapján értelmezni tudjuk a beilleszkedés hátterét szolgáló személyes életkeret-váltást erősítő vagy gyengítő hatását.

A kivándorlás előtti háztartás „létára” a vándorló körülményeinek korábbi hátterét, felhalmozott javait tárja elé. Annak számbavétele pedig, hogy mindebből mi „maradt”, pontosabban, hogy az új feltételek között a vizsgálat időpontjáig mit tudott átmenteni vagy újra megteremtteni, nemcsak a migráns sikeressége, hanem jövőbeli terveinek megítélése szempontjából is fontos volt számunkra. Éppen ezért a következő táblázat lényegében mindazokat az „indikátorokat” tartalmazza, amelyek napjainkban egy átlagos háztartást jellemeznek.

Megállapítható, hogy a 2002. évi vizsgálat szereplői, valamivel szerényebb hazai (korábbi) háttérrel, feltételekkel rendelkeztek, mint az 1995-ös vizsgálat megkérdezettjei, de ez lehet, hogy csak annak következménye, hogy közöttük több volt, aki faluról érkezett.¹ Természetesen ez a megállapítás az „ellátottság” nem mindegyik összetevőjére, elemére érvényes. S figyelembe kell venni azt, hogy a 2002. évi adatfelvételnél az 1995-öshöz viszonyítva azoknak a javaknak (például vezetékes gáz, telefon, automata mosógép, mélyhűtő, számítógép, videó, hifi stb.) a terén találunk jobb helyzetet, amelyek az általános civilizációs fejlődés következményei. Ezzel együtt általánosságban megállapítható, hogy az útnak indulók háztartási eszközökkel

¹ A két adatfelvétel e témával foglalkozó kérdése nem volt azonos. Ezt a fenti táblázatban található összevonásokból (kapcsoló zárójel) és a hiányt jelző két pontból lehet nyomon követni.

A ház/lakás felszereltségének „lettára” 1995-ben és 2002-ben
(százalék)

Ellátottság	Kivándorlás előtt		Magyarországon	
	volt		van	
	1995	2002	1995	2002
Villany	98,5	..	100,0	..
Folyóvíz	92,6	85,9	98,1	97,5
Állandó melegvíz	78,6	74,7	90,9	93,8
Fürdőszoba, mosdófülke	90,9	91,1	93,5	97,0
Szennyvízcsatorna	75,4	73,0	78,6	78,2
Házi csatorna	22,7	..	19,3	..
Vízöblítéses WC	87,9	82,1	92,9	95,9
Palackos gáz	40,1	37,3	15,0	21,7
Vezetékes gáz	44,3	60,9	75,7	79,8
Központi cirkó v. távfűtés	60,5	55,5	52,7	52,3
Villany- vagy gázfűtés	23,3	35,9	50,4	49,1
Telefon	61,1	71,6	47,1	62,5
Mobiltelefon	..	18,9	..	82,2
Értékes szőnyeg	32,1	19,1	12,1	14,5
Antik stílbútor	16,6		5,9	
Eredeti képzőművészeti alkotás, műtárgy	26,1		19,3	
Zongora	13,7	..	6,2	..
Hűtőszekrény	92,8	96,5	91,3	91,4
Mélyhűtő	40,4	57,3	51,0	53,5
Lemezjátszó	76,0	..	48,6	..
Rádió	97,8	..	95,3	..
Fekete-fehér TV	67,9	..	23,9	..
Színes TV	36,3	85,1	80,9	94,3
Automata mosógép	37,7	51,8	62,9	76,4
Hagyományos mosógép	56,4	53,0	32,4	21,1
Számítógép	6,8	16,1	18,9	36,5
Internet-hozzáférés (saját tulajdonú)	..	3,2	..	..
Videó	19,4	37,0	47,4	13,6
Hifi	18,9	..	..	58,5
CD-lejátszó	5,2	..	19,0	47,3
Autó	45,2	..	..	..
Nyarló	9,6	50,5	51,1	52,7
Telek, föld	27,8	11,9	6,2	4,0
Másik lakás	27,8	32,6	12,1	7,6
	10,3	..	3,5	..

való ellátottsága, a lakóhely kommunális ellátottsága az átlagosnál jobb volt. Amennyiben a kivándorlás utáni állapotot a kivándorlást megelőzővel hasonlítjuk össze, akkor mind a migránsok saját korábbi anyagi helyzetéhez, mind pedig az 1995-ös adatfelvétel arányaihoz viszonyítva jelenleg jobb feltételekről tudunk számot adni. Egyedül a vezetékes telefontal való ellátottság területén romlott, mintegy 24,5 százalékponttal a helyzet. Ezt egyértelműen ellensúlyozza az, hogy míg a kivándorlás előtt a megkérdezettek 18,9 százalékának volt, jelenleg 82,2 százalékának van mobiltelefonja.

A kommunális ellátottság területén meglévő változások mindenekelőtt a fejlettebb magyarországi viszonyoknak a következményei. Az viszont a bevándorlók anyagi lehetőségeire utal, hogy többségük mindezekkel már rendelkezik. A tartós fogyasztási eszközök vonatkozásában is a jelenlegi helyzet jobb, mint a kivándorlás előtti. A lemezejátszók, a fekete-fehér tévékészülékek, s egyéb, már elavultnak minősíthető eszközök aránya csökkent, miközben jelentősen növekedett a színes tévék, a számítógépek, a videók stb. aránya. A lakás berendezése vonatkozásában a migránsok lehetőségei – bár jelenleg szolidabbak, mint amilyenek a kivándorlást megelőzően voltak – összességében nem olyan mértékben romlottak, mint amit az 1995-ös vizsgálat szereplőinél megállapíthattunk. Az adatok tehát arról

tanúskodnak, hogy a bevándorlók többsége rövid idő alatt hasonló, vagy jobb feltételeket tudott magának és családjának teremteni, mint amilyen körülmények között a kivándorlást megelőzően élt.

A 2002. évi felvételnél nem részleteztük, hogy a megkérdezettek a birtokában volt-e, van-e értékes szőnyeg, antik bútor vagy eredeti képzőművészeti alkotás, műtárgy, hanem összefoglalóan a saját tulajdonban lévő értékes művészeti tárgyak megléte vagy hiánya érdekelt csak bennünket. A kérdésre adott válaszokat nehéz értékelni, mert ezek az egyén anyagi helyzete helyett sokkal inkább a megkérdezett eredeti képzőművészeti alkotásokhoz, műtárgyakhoz való viszonyát tükrözik, s nem azt, hogy ebben a vonatkozásban a vándorlás okozott-e valamilyen változást. Természetesen nem lehet megfelekedezni arról, hogy a vándorlás költségeinek fedezésére nem egy esetben éppen a nagyobb értéket képviselő eredeti képzőművészeti alkotások, műtárgyak jelentenek biztosítékot. Az adatfelvétel szerint a kivándorlást megelőzően a megkérdezettek 19,1 százalékának volt eredeti képzőművészeti alkotása, műtárgya, s 14,5 százalék nyilatkozott úgy, hogy jelenleg az új feltételeik között is birtokosai ilyen tárgyakkal. A 4,6 százalékos különbség arra utal, hogy a többségnek vagy nem kellett megválnia ezektől az értékektől, vagy pedig lehetősége volt arra, hogy a kivándorlással egy időben, vagy azt követően ezeket az értékeket magával hozza.

Nyelvi környezet és anyanyelv

Annak következtében, hogy a hozzánk érkezők többsége a szomszédos országok magyar nemzetiségű állampolgára, nem lehet számkunkra közömbös, hogy ők a tömb-magyarok, vagy a szórványban élők létszámát apasztják.

Az adatok azt mutatják, hogy azokon a településeken, ahol elenyészően, vagy egyáltalán nem éltek magyarok, a megkérdezetteknek csupán 4 százaléka nőtt fel.¹ Még azokon a településeken is csak 18,9 százalékuk élt, ahol a magyarok aránya nem érte el az 50 százalékot. A Magyarországra áttelepülők 77,1 százaléka olyan településen nevelkedett tehát, ahol legalább 50 százalékban magyarok éltek. Ezen belül 247 fő (a megkérdezettek 24,4%-a) olyan településen nőtt fel, ahol lényegében csak magyarok éltek (lásd az alábbi táblázatot).

A magyarok aránya a megkérdezett gyermekkorának településén

	Fő	%
Szinte csak magyarok éltek	247	24,4
Többségben	342	33,8
Fele-fele arányban	192	19,0
Kisebbségben	191	18,9
Elenyészően kevesen	22	2,2
Nem éltek ott magyarok	18	1,8
Összesen	1012	100,0

Ezek után nézzük meg, hogy a kivándorlók utolsó lakhelyén milyen volt a magyarok aránya. Természetesen más, mint gyermekkorukban, nemcsak azért, mert 225-en már más településen éltek, hanem azért is, mert a gyermekkor és a kivándorlás között eltelt évtizedek alatt a települések lakosságának nemzetiségek szerinti összetétele – különböző okok, például betelepülés, asszimiláció következtében – megváltozott.

A változás iránya a szinte csak magyarok, vagy a többségében magyarok lakta helyektől olyan a települések felé mutatott, ahol a magyarok fele-fele arányban, kisebbségben, vagy elenyészően kevesen éltek.

¹ Ez a települések definíciójának és annak következménye, hogy a megkérdezettek többsége magyar. (A szerkesztő megjegyzése.)

A magyarok aránya a megkérdezett utolsó lakhelyén

	Fő	%
Szinte csak magyarok éltek	174	17,2
Többségben	334	33,1
Fele-fele arányban	224	22,2
Kisebbségben	231	22,9
Elenyészően kevesen	30	3,0
Nem éltek ott magyarok	16	1,6
Összesen	1009	100,0

A legnagyobb, 7,2 százalékpontos aránycsökkenés a szinte csak magyarok által lakott településeket érintette.¹ A gyermekkorhoz viszonyítva tehát a leginkább magyarok által lakott településekről költöztek el a legtöbben a kevésbé magyarok által lakott településekre. A legkisebb változás a többségében magyarok által lakott településeket érintette, ám az áttelepedés időszakára valamennyi esetben kevesebb lett a magyarok aránya a települések lakosai között. A kivándorlás „pillanatában” tehát – összehasonlítva a gyermekkor színhelyével – a Magyarországra áttelepülők jelentősebb arányban éltek olyan településeken, ahol kevesebb magyar lakott. Az azonban

Az adatfelvétel során azt tapasztaltuk, hogy a letelepedési engedéllyel rendelkezők százalékos megoszlása a magyarok egyértelmű dominanciáját mutatja. A megkérdezettek 92 százalékának nemzetisége, 91,4 százalékának pedig az anyanyelve is magyar. 1995-ben ezek az arányok alacsonyabbak voltak: 83,7, illetve 82 százalék. Ezek az adatok újabb adalékkal szolgálnak annak az állításnak az alátámasztására, hogy a bevándorlók döntő többsége azok közül a magyar nemzetiségűek közül került ki, akik szüleinek állampolgárságát a világháborúk győzteseinek döntése változtatgatta.

A 2002-es mintában a szomszédos országok nem magyar anyanyelvű polgárait a megkérdezettek 8,6 százaléka reprezentálja. Közülük a legtöbben román, ukrán és orosz anyanyelvűek voltak. Mindez (az állampolgárságban bekövetkezett változások, a nemzetiség és anyanyelv szerinti megoszlás közötti eltérés) – még ha nem is látványos formában – együttesen a mögöttes múlt, a térség legújabb kori történetének lenyomata. S egyben azt az ártrendeződdé is tükrözi, melynek lényegét a szomszédos országokban élő magyar nemzetiségűek Magyarországra történő koncentrációjában ragadhatjuk meg.

A megkérdezettek és szülei anyanyelv szerinti megoszlása (százalék)

Nemzetiség	A megkérdezett		Az apa		Az anya		Az apai nagyapa	Az apai nagyanya	Az anyai nagyapa	Az anyai nagyanya
	anyanyelve									
	1995	2002	1995	2002	1995	2002	2002			
Cigány	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Cseh	–	–	–	0,1	–	0,1	0,1	–	–	–
Horvát	0,3	0,7	0,4	1,0	0,3	1,0	0,6	0,5	0,7	0,7
Magyar	82,0	91,4	82,2	91,5	79,5	91,5	89,3	89,9	91,0	91,2
Német	0,7	1,2	0,7	0,2	0,7	0,2	0,8	0,6	0,8	0,4
Orosz	6,8	0,6	5,9	0,4	4,7	0,4	0,6	0,8	0,3	0,4
Román	1,3	3,0	1,6	2,5	2,2	2,5	3,6	3,1	2,0	2,6
Szerb	0,4	0,5	0,3	0,3	0,7	0,3	0,6	0,8	0,3	0,3
Szlovák	0,4	0,3	0,3	0,6	0,3	0,6	0,3	0,3	0,7	0,8
Szlovén	–	–	–	–	0,1	–	–	–	–	–
Ukrán	0,7	2,3	0,7	3,0	1,2	3,0	2,7	2,7	2,7	2,7
Egyéb	7,2	0,1	7,5	0,3	8,2	0,3	0,5	0,4	0,6	0,5
Nem tudja	–	–	–	0,1	0,4	0,1	0,8	1,0	0,9	0,4
Nincs adat	–	–	0,3	0,3	1,5	0,3	0,2	0,1	0,1	0,1

mindkét időmetszetre jellemző, hogy – és ezt szeretnénk kiemelni – olyan helyről, ahol nagyon kevesen éltek magyarok, igen alacsony arányban indultak vándorútra.²

Az adatok alapján azt állapíthatjuk meg, hogy az átköltözők többsége – származási országtól függetlenül – még akkor sem szörványtelepülésről vándorolt ki, ha a gyermekkorhoz viszonyítva ebben az időben már kevésbé magyarok által lakott településen élt. S ez azt jelenti, hogy arányát tekintve a volt Jugoszláviából a legtöbben a szabadkai járásból, Romániából Maros megyéből, Ukrajnából pedig a beregszászi járásból, tehát minden esetben a leginkább magyarok által lakott területekről vándoroltak hazánkba. Meg kell azonban jegyezni, hogy Románia és Ukrajna esetében annyival bonyolultabb a helyzet, hogy az említett területek mellett Bihar, Hargita, Kolozs és Szatmár megye, illetve az ungvári járás is a jelentős mértékben kibocsátó területek közé tartozik.

Vallás szerinti megoszlás

Természetesen nem minden szomszédos országban élő római katolikus és református vallású személy magyar nemzetiségű, ennek ellenére a szomszédos országokban élő magyar nemzetiségűek többsége római katolikus vagy református vallású. Az adatok 1995-ben és 2002-ben egyaránt azt mutatják, hogy a bevándorlási engedéllyel rendelkezők vallás szerinti megoszlása a nemzetiség szerinti megoszlást erősíti (lásd a felső táblázatot a 7. oldalon).

A vallás szerinti összetétel vonatkozásában a két vizsgálat közötti időben lényeges elmozdulást állapíthatunk meg. 2002-ben ugyanis a református vallásúak aránya 11,4 százalékponttal magasabb, a római katolikusoké pedig 10,4 százalékponttal alacsonyabb volt, mint az 1995-ben megkérdezettek. Megjegyezzük, hogy ezek az arányok jelentős mértékben eltérnek azoktól, amelyek a hazai lakosság vallás

¹ Megjegyezzük, hogy az évtizedek alatt bekövetkezett változások következtében azoknak a településeknek az aránya is csökkent, ahol korábban a lakosság többsége magyar nemzetiségű volt.

² A megállapítás a megkérdezettek (bevándorlók) megoszlási viszonyait tartalmazó táblázatokból nem következik. A tisztánlátáshoz ismernünk kellene Románia népességének és magyar nemzetiségű/anyanyelvű állampolgárainak megoszlását a magyarok által különböző arányban lakott településcsoportok között, illetve a Magyarországra kivándorló magyaroknak a helyben lakó magyarokhoz viszonyított számát (intenzitási viszonyszám) településcsoportonként. (A szerkesztő megjegyzése.)

A megkérdezettek és szüleik,
valamint az apai, anyai nagyapjuk vallása szerinti megoszlása
(százalék)

Vallás	A megkérdezett		Az apa		Az anya		Az apai nagy- apa	Az anyai nagy- apa
	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	
Római katolikus	48,0	37,6	44,2	37,3	48,0	37,2	37,7	42,7
Görög katolikus	2,8	5,9	4,0	6,6	4,1	7,4	2,7	3,1
Református	30,9	42,3	32,4	42,2	29,9	42,4	26,5	25,3
Evangélikus	0,4	1,6	0,9	1,0	1,2	1,4	0,6	1,3
Izraelita, zsidó	0,4	0,1	0,3	0,1	0,7	0,1	0,8	0,4
Görögkeleti	3,1	1,4	3,1	1,6	3,2	1,4	3,2	2,7
Egyéb vallású	8,1	8,8	9,0	8,3	9,9	8,6	8,9	8,2
Nem keresztel- ték meg	5,7	1,7	2,2	0,8	1,8	0,4	0,4	0,2
Nem tudja	0,4	0,2	2,5	1,7	0,9	0,7	7,7	7,4
Nincs adat	-	0,5	1,5	0,5	0,3	0,5	14,6	10,3

Kulturális állapot

Az eddigiekhez szorosan kapcsolódnak azok az ismeretek is, amelyek a bevándorlók kivándorlás előtti és jelenlegi kulturális lehetőségeire, feltételeire vonatkoznak. A kérdőív megtervezésekor feltételeztük, hogy bizonyos kulturális javak megléte vagy hiánya, illetve a különböző kulturális rendezvények látogatottságának változása megfelelő ismeretet nyújt annak megállapításához, hogy az áttelepülők mennyiben érzik magukat új körülményeik között „otthon”. Ebben a vonatkozásban az egyén igénye a meghatározó, ezért alapnak a korábbi jelzőszámokat tekintettük még akkor is, ha utóbb ezt az igényt az életkörülmények magyarországi alakulása szükségszerűen módosítja.

A „kulturális állapotra” vonatkozó kérdésekre adott válaszok alapján mindkét vizsgálat esetében határozott különbség van a kivándorlás előtti és az adatfelvétel időpontjában jellemző helyzet között. Az adatok egyértelműen arra utalnak, hogy a kivándorlás előtt sokkal gyakrabban jártak színházba, múzeumba, moziba, étterembe stb., mint az áttelepülés után Magyarországon. Az új körülmények között – talán érthetően – egyedül az alkalmankénti

„Kulturális állapot” a rendezvények stb. látogatásának gyakorisága alapján
(százalék)

Mostanában jár-e Ön	Kivándorlás előtt						Magyarországon					
	soha	alkal- manként	rend- szeresen	soha	alkal- manként	rend- szeresen	soha	alkal- manként	rend- szeresen	soha	alkal- manként	rend- szeresen
	1995			2002			1995			2002		
Színházba, koncertre	11,0	54,8	33,4	32,8	50,2	17,0	44,3	47,3	8,2	65,0	31,3	3,7
Múzeumba, kiállításra	16,5	61,9	20,9	37,6	53,0	9,4	34,2	58,3	7,5	56,6	38,9	4,5
Moziba	10,0	47,7	41,5	34,1	46,3	19,6	43,4	46,7	9,9	53,3	37,7	9,0
Kirándulni	5,9	34,8	58,6	13,9	48,2	37,9	19,6	57,7	22,7	29,2	56,8	14,0
Étterembe	29,9	56,1	13,0	48,2	44,3	7,5	50,2	41,2	8,2	50,2	42,8	7,0
Szórakozóhelyekre barátok- kal, ismerősökkel	21,8	44,8	32,4	32,2	44,8	22,9	48,0	41,5	10,3	53,5	39,3	7,2
Barátokkal, ismerősökkel otthoni összejövetelre	6,5	42,3	50,4	14,5	54,6	30,8	23,1	57,3	19,3	32,2	53,8	13,9
Barátokkal, ismerősökkel otthoni összejövetelre	7,2	46,5	45,4	..	..	..	27,8	58,8	13,1	..	..	..
Rokonokkal otthoni össze- jövetelre	31,7	51,1	16,5	41,0	49,2	9,8	30,0	52,3	17,7	74,0	23,7	2,4
Turistaként külföldre (nem a származási országba)												

szerinti megoszlását jellemzik. Természetesen szó sincs arról, hogy ezek az arányok a közeli jövőben érdemben befolyásolják a vallás szerinti megoszlás hazai struktúráját, miközben a kibocsátó országok vonatkozásában ez – különösen, ha a tendencia megmarad – már rövidtávon bekövetkezhet. A fentiek mellett az 1995-ös arányokhoz viszonyítva 2002-ben jelentősebbé vált a görög katolikus és az evangélikus vallásúak aránya, illetve csökkent a görögkeletieké, valamint a meg nem kereszteltéké. Az aránynövekedés és -csökkenés okait nem ismerjük, mert azok feltárására a vizsgálat nem terjedt ki. Az egyéb vallásúak 0,7 százalékpontos növekedése, pontosabban az, hogy 2002-ben a megkérdezettek 8,8 százaléka az egyéb vallásúak közé tartozott, mindenféleképpen arra utal, hogy ha nem is jelentős mértékben, de növekszik azoknak az aránya, akik vallási hovatartozásukban, s feltételezhetően kulturális szokásaikban is lazábban kötődnek a Duna-medence országainak hagyományaihoz.

kirándulók aránya növekedett. Jelentősen csökkent azok aránya is, akik alkalmanként vagy rendszeresen külföldre utaztak. A barátok otthoni vendégül látásának aránya is a kivándorlás előtt volt intenzívebb, mint Magyarországon, de a csökkenés mértéke nem jelentős. Általánosságban megállapítható, hogy a bevándorlók a drágább, költségesebb kulturális szolgáltatásokat Magyarországon kevésbé veszik igénybe, mint az áttelepülést megelőzően. A bekövetkezett változás hátterében a megélhetési feltételek biztosítása, az egzisztenciális biztonság megvalósításának igénye áll. Ezek, s ezekkel együtt az új otthon megteremtése jó gazdasági viszonyok között is jelentős terhet jelent, melyet a fenti adatok tükrében részben a kulturális kiadásokra fordított összegek csökkentésével kompenzálnak.

Tóth Péter Pál NKI
tothpp@mailop.ksh.hu

Új helyre költözött az NKI. Címünk és telefonszámaink a hátoldalon.

Otthonosság, elégedettség, kötődés – a bevándorlók beilleszkedésének szubjektív elemei¹

A bevándorlók beilleszkedése szempontjából az objektív mutatók – a munkaerő-piaci helyzet és a társadalmi kapcsolatok – mellett a szubjektív mutatók is figyelmet érdemelnek. Ezek azt jelzik, mennyire sikeres vagy sikertelen az integráció lélektani (pszichológiai) és azonosulási (identifikációs) szempontból. A migráció következtében felmerülő nehézségek leküzdése, az otthonosságérzés kialakulása, az elégedettség, a szülőföldhöz való kötődés (illetve tőle való elszakadás) a *pszichológiai integrációt* tükrözi; míg a saját beilleszkedés szubjektív megítélése, a fogadó társadalomhoz való tartozás érzete, valamint az identitás meghatározása az *identifikációs integrációt* fejezi ki.

Problémák és nehézségek

Az új környezetbe való sikeres beilleszkedéshez szükséges az otthonosságérzés kialakulása is. Ezt nagymértékben meghatározza, hogy milyen problémákkal, nehézségekkel szembesülnek a bevándorlók a migrációt követő első hónapokban, és mennyire sikerül ezeket megoldaniuk, illetve leküzdniük. A saját környezetükből kiszakadt és más országba költöző emberek gondoljai – főleg megérkezésük első időszakában – összetettek, és többnyire abból adódnak, hogy a szokásos hétköznapi dolgok megváltoznak, a meglévő életvezetési technikák használhatatlanná válnak, ami nagyfokú idegenség- és bizonytalanságérzetet eredményezhet. Emellett a migrációval járó ügyintézési eljárás, valamint az esetek többségében az új életterület kialakításának, a megélhetés biztosításának a feladatai is terhelik az áttelepülőket.

Azt, hogy milyen problémákkal, nehézségekkel szembesültek az érkezésüket követő első időszakban a Magyarországra bevándorlók, és ezek közül mi bizonyult tartósnak, az alábbi ábra szemlélteti. A megkérdezettek 11 fokú skálán (0 – egyáltalán nem jelentett problémát, 10 – nagy problémát jelentett) osztályozták a különböző probléma-forrásokat. Azokat tekintettük nehézséggel szembesülőeknek, akik a felsorolt területeken legalább közepes, azaz 5-ös erősségű problé-

mát érzékelték. A válaszokból azt látjuk, hogy a kezdeti időszakban leginkább a magyarországi tartózkodáshoz, illetve letelepedéshez szükséges hivatalos ügyintézés okozott nehézséget a bevándorlók számára: a megkérdezettek több, mint felének jelentett ez komoly problémát. Ennél jóval kevesebb, de még így is jelentős azoknak az aránya, akik megélhetési, anyagi nehézségekről számoltak be.

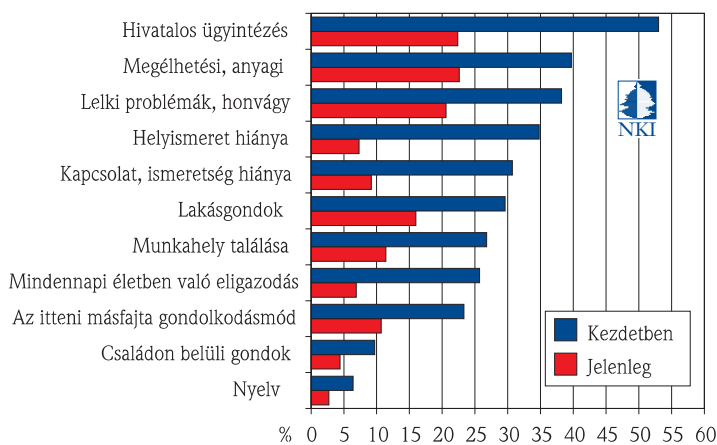
A szülőföldtől való elszakadás és az idegen környezet miatt fellépő problémák – a honvágy, a helyismeret hiánya – a bevándorlók több, mint egyharmadánál jelentkeztek. Ennél valamivel kevesebben élték meg problémaként a kapcsolatok hiányát.

Nyilván nagy szerepe volt a kezdeti időszakban kapott segítségnek abban, hogy lakásgondokkal és a munkahelytalálás nehézségeivel a megkérdezetteknek kevesebb, mint 30%-a szembesült, és a mindennapi életben való eligazodás mindössze egynegyedüknek jelentett gondot. Családi problémák csupán a megkérdezettek egytizedénél adódtak, jelezvén, hogy az elmozdulások többnyire családi „jóvággyal” mellett történtek (sőt, mint a motivációk is tükrözik, sok esetben családgyógyítási céllal), tehát nem a családok „szétszakadásával”. Legkevésbé a nyelvtudás okozott nehézséget a vizsgált csoportban: alig 6,4%-uknak jelentett problémát, tehát a nem magyar anyanyelvűek (9%) közül sem mindenkinek.

A bal oldali diagram világosan mutatja azt is, hogy a kezdeti nehézségek idővel valamennyi területen csökkentek. Bár a megkérdezések idején is az ügyintézés, a megélhetési, anyagi nehézségek és a honvágy jelentették a leggyakrabban említett problémákat, már csak a bevándorlók alig több, mint egyötödénél fordultak elő. Az a tény, hogy a kapcsolatok hiánya, a helyismeret hiánya és a mindennapi életben való eligazodás már csupán kis hányaduk (kevesebb, mint egytizedük) számára okozott nehézséget, arra utal, hogy többségükönél kialakult bizonyos otthonosságérzés az új környezetben. Változást jelez az is, hogy míg az első időszakban csupán a vizsgált csoport egyötöde nem szembesült komolyabb nehézséggel a felsorolt területek egyikén sem, addig a megkérdezések időpontjában már 44%-ukra volt érvényes ugyanez, és a problémák átlagos száma 3,2-ről 1,3-ra csökkent.

A migráció hálózatelméleti megközelítése szerint azoknak a bevándorlóknak, akik a célországban mozgósítható társadalmi kapcsolatokkal rendelkeznek, kisebb potenciális költséggel jár a migráció²: feltehetően hamarabb találnak munkát, könnyebben kiigazodnak az ügyintézés útvesztőiben, valamint a számukra idegen világ működési szabályai közt és végső soron kevesebb nehézséggel, problémával szembesülnek, ami megkönnyíti beilleszkedésüket. A vizsgált csoport esetében is megfigyelhető a kapcsolati tőkének ez a szerepe: azok körében, akik a migráció előtt sem áttelepültek, sem magyarországi kapcsolatszemélyt nem ismertek, sokkal nagyobb arányban voltak problémákkal szembesülők – a kezdeti időszakban és a megkérdezések idején egyaránt –, és nagyobb volt az említett problémák átlagos száma, mint azok közt, akik mindkét típusú kapcsolattal rendelkeztek (táblázat a 9. oldalon). A problémák csökkenése ugyanakkor mindhárom csoport esetében megfigyelhető, azoknál is, akik nem rendelkeztek kapcsolatokkal a migráció előtt. A nehézségek felszámolásában tehát valószínűleg egyéb tényezők is szerepet játszanak (például a migráns által birtokolt humán tőke, vagy a migrációt követően kialakult kapcsolatok).

A különböző nehézségek előfordulása a migrációt követő első hónapokban és a megkérdezések idején
(a nehézséggel szembesülők aránya százalékban)

¹ Szerkesztett részletek Gödri Irén: „A bevándorlók beilleszkedése – objektív és szubjektív dimenziók” című tanulmányából. In: Gödri Irén–Tóth Pál Péter: *Bevándorlás és beilleszkedés* (NKI Kutatási jelentések 80, Budapest, 2005/3) tanulmánykötetéből. Az elemzés a környező országokból érkezett és Magyarországon 2001-ben huzamos tartózkodási vagy bevándorlási engedélyt kapott 18 évet betöltött személyek (5763 fő) reprezentatív mintáján (1015 fő) végzett vizsgálat – *Bevándorlók, 2002* (NKFP 5/0084/2002) – eredményeit tartalmazza. 2002. január 1-től a bevándorlási engedély helyett a letelepedési engedély lépett életbe, és a tartózkodási engedélyen belül már nem külön el az ideiglenes és a huzamos tartózkodási engedély. Lásd még keretes írásunkat a 12. oldalon.

² Massey et al. (1993): „Theories of international migration: review and appraisal *Population and Development Review* 19. No. 3:431–466.

Problémák előfordulása a migrációt követő első hónapokban és a megkérdezés idején a kapcsolati tőke szerint

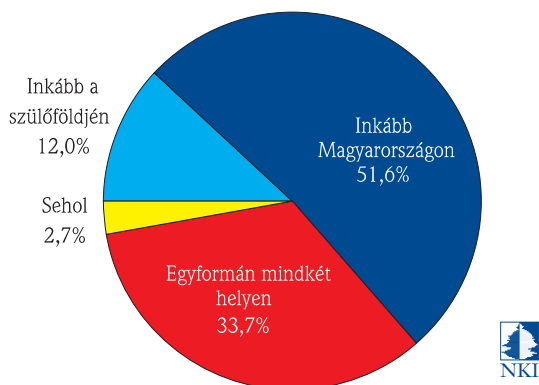
Áttelepült vagy magyarországi kapcsolat-személyt ismert-e a migráció előtt?	Az első időszakban		Jelenleg		N
	problémával nem szembesülők aránya (%)	az említett problémák átlaga	problémával nem szembesülők aránya (%)	az említett problémák átlaga	
Egyiket sem	14,9	4,0	38,5	1,6	161
Egyiket	17,1	3,3	41,7	1,4	439
Mindkettőt	26,7	2,6	49,2	1,1	415
Összesen	20,6	3,2	44,2	1,3	1015

Otthonosság és elégedettség

Annak alapján, hogy a nehézségek előfordulása a kezdeti időszakhoz képest csökkent, feltételezhető, hogy valamennyire kialakult az otthonosságérzés, ami – a megélhetés (munkahely, lakás) és a kielégítő társas kapcsolatok mellett – szintén a sikeres beilleszkedés mutatója.

A fenti feltételezést a bevándorlók többségénél alátámasztja a saját otthonosságérzésük szubjektív megítélése (kördiagram): a megkérdezettek fele állította, hogy inkább Magyarországon érzi otthon magát, és egyharmaduk azt, hogy mindkét helyen – a szülőföldjén és az új hazában – egyformán otthon van. A szülőföldhöz való kötődés a vizsgált csoport 12%-ánál erősebb, mint az új környezetben való otthonosság, és 3%-ukra jellemző egyfajta elszigetelődés, aminek következtében egyik helyen sem érzik igazán otthon magukat. Ez utóbbi a volt Jugoszláviából érkezetteknel fordul elő leginkább (6%), míg a szülőföldön való nagyobb otthonosság a Szlovákiából érkezetteknel a legjelentősebb (19%).

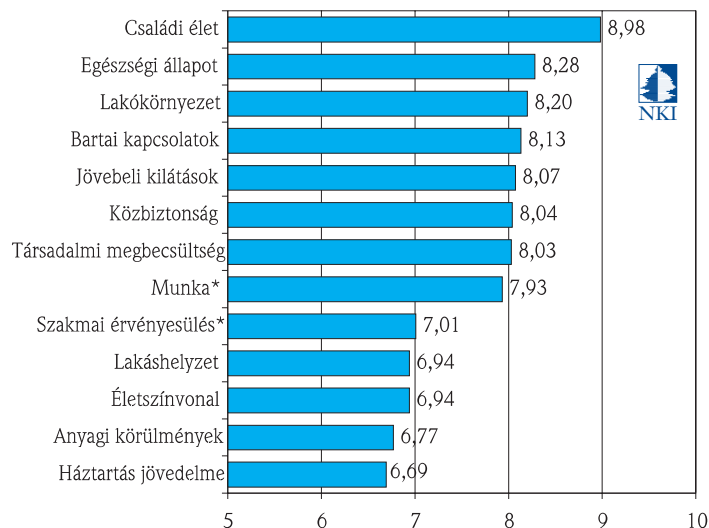
A saját otthonosságérzés szubjektív megítélése (Hol érzi inkább otthon magát?)

Ugyancsak a beilleszkedés szubjektív mutatójaként értelmezhető az elégedettség, amelyet tizenhárom különböző dimenzióban mérünk a problémák mérésénél is alkalmazott 11 fokú skála segítségével. Az elégedettség átlagát tekintve megállapítható, hogy a vizsgált csoportnál leginkább az anyagi dimenziókkal – a jövedelmi helyzettel, az anyagi körülményekkel, az életszínvonalal és a lakáshellyel – való elégedettség a legalacsonyabb (szalagdiagram). Szintén viszonylag alacsony a szakmai érvényesüléssel való elégedettség, míg a munkával való elégedettség már magasabb (e két dimenzió kapcsán csak a gazdaságilag aktívakat kérdeztük meg). A magyarországi vizsgálatok eredményeivel összhangban a bevándorlók esetében is a családi élettel való elégedettség kapta a legmagasabb értékelést, de viszonylag elégedettnek mutatkoztak a megkérdezettek az egészségi

állapotukkal, a baráti kapcsolataikkal, a lakókörnyezetükkel és a közbiztonsággal, valamint a társadalmi megbecsültségükkel is (bár ez utóbbit egytizedük nem tudta megítélni).

Az elégedettség átlaga az egyes dimenziókban (0 – egyáltalán nem elégedett, 10 – teljesen elégedett)

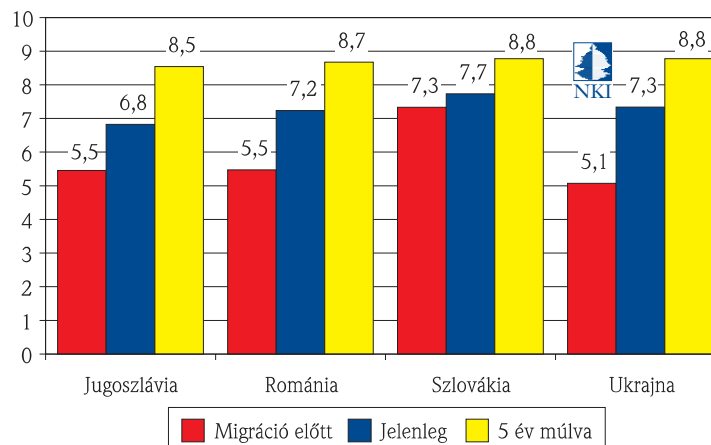

*A munkával és a szakmai érvényesüléssel való elégedettség csak a gazdaságilag aktívakra vonatkozik.

A fenti dimenziók mellett az életükkel való általános elégedettségükről is kérdeztük a bevándorlókat, és úgy tűnik, ennek értékelése leginkább a jelenlegi életszínvonalal és az anyagi körülményekkel való elégedettségükkel függ össze (az előbbivel +0,469***, az utóbbival +0,463*** a korreláció). A jövőbeli kilátásaik megítélése pedig jelenlegi anyagi helyzetük (életszínvonaluk, jövedelmük) mellett a társadalmi megbecsültséggel, valamint a szakmai érvényesüléssel való elégedettségüktől függ.

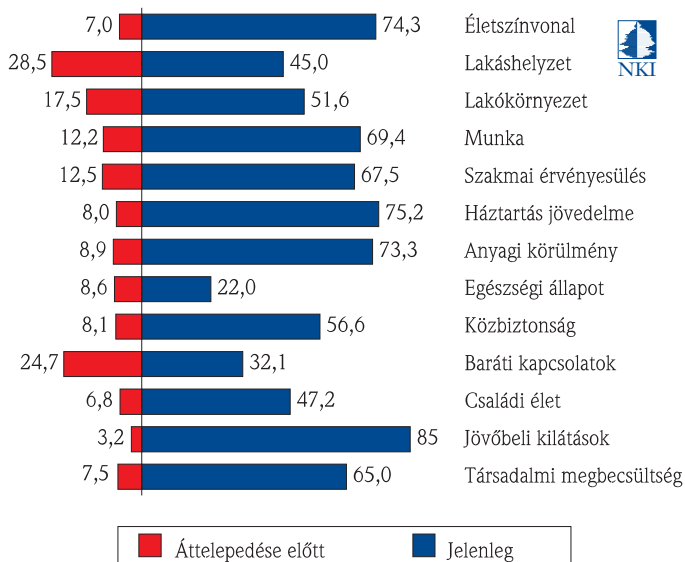
Elégedettségéről és optimizmusról árulkodik a jelenlegi és a jövőbeli életkörülményeiknek a migráció előttihez viszonyított értékelése is. Míg az áttepedés előtti életkörülményeiket a bevándorlók összességében 5,5-ös átlaggal értékelték (a 11 fokú skálán), a jelenlegit már 7,2-re, az öt évvel későbbi életkörülményeiket pedig 8,7-re becsülték. A különböző országokból érkezett bevándorlók eltérően értékelték korábbi életkörülményeiket (legalacsonyabbra az Ukrajnából érkezettek, a legmagasabbra a Szlovákiából érkezettek), ám a jövőbeli életkörülmények megítélésében elmosódnak a különbségek (oszlopdiagram).

A migráció előtti, a jelenlegi és a jövőbeli életkörülmények értékelése a kibocsátó országok szerint (0 – legrosszabb, 10 – legjobb)

Sokatmondó kép rajzolódik ki, ha az áttelepedés előtti elégedettséghez viszonyítva vizsgáljuk a jelenlegit (szalagdiagram). Látható, hogy valamennyi területen sokkal nagyobb a jelenlegi helyzetükkel elégedettebbek aránya, mint azoké, akik a migráció előtt voltak elégedettebbek. A bevándorlók migráció előtti helyzetének szubjektív kilátástalanságára utal, hogy elenyésző számban vannak azok, akik az akkori jövőbeli kilátásaikkal elégedettebbek lettek volna.

Az elégedettség változásának szubjektív megítélése: (Mikor volt elégedettebb?) (százalék)

* A 100%-ig fennmaradó részt azok teszik ki, akik az adott területen belül ugyanolyan elégedettek érzik magukat jelenleg, mint áttelepedésük előtt.

Mindössze két olyan dimenzió van, amelyen belül számottevő az áttelepedés előtt elégedettebbek aránya, ez a lakáshelyzet és a baráti kapcsolatok. Az előbbi annak tulajdonítható, hogy a lakás olyan tőke, amelyet a migráció során ritkán sikerül értékén átmenteni (így van ez a vizsgált kibocsátó országokból Magyarországra és különösen a fővárosba költöző bevándorlók esetében is). A lakáshelyzet szempontjából a migránsok gyakran kerülnek – legalábbis átmenetileg – rosszabb helyzetbe¹, még akkor is, ha egyébként jövedelmük, életszínvonaluk javul.

A baráti kapcsolatokkal való korábbi nagyobb elégedettség a bevándorlók egynegyedénél azt jelzi, hogy a migrációt követően létrejött baráti kapcsolatok gyakoriak ugyan (a megkérdezettek 84%-a számolt be ilyenről), de nem feltétlenül pótolják az otthon hagyott barátokat. Az új barátságok általában nem mélyülnek el annyira, mint a régié, és ezek a kapcsolatok a segítségnyújtást és szolidaritást biztosító hálókból sem mindig jelennek meg.

Szülőföld – elszakadás és kötődés

Bár a bevándorlók jelentős hányada (85%) otthon érzi magát Magyarországon, ez nem jelenti azt, hogy elszakadnának szülőföldjüktől. Az újonnan kialakított kapcsolatok és az elégedettség alapján úgy tűnik, hogy a bevándorlók többsége megtalálta helyét az új környezetben, mégis jelentős arányban számoltak be az

otthoni kapcsolatok, valamint az elhagyott szülőföld hiányáról.² A hiányérzet elsősorban a régi mikrokörnyezet személyes kapcsolataira vonatkozik: a legnagyobb arányban a családtagok hiányát említették (60%), ennél jóval kisebb, de még jelentős arányban a rokonok, barátok hiányát (43%). Az elhagyott országrészek, tájegységek hiánya 41%-uknál jelent meg, és alig több mint egyharmaduk (35,6%) számára hiányzott maga a település (falu vagy város), ahol a migráció előtt élt. A legkevésbé az elhagyott ország egészének a hiányáról számoltak be: ezt mindössze a megkérdezettek egytizede említette.

A személyes kapcsolatok (elsősorban a családtagok) hiánya nem meglepő, hiszen a megkérdezés idején a bevándorlók lényegesen nagyobb hányadának élt a szülője és a testvére a szülőföldön, mint Magyarországon. Közel kétharmaduknak élt (az egyik vagy mindkét) szülője és ugyanekkora hányaduknak egy vagy több testvére a kibocsátó országban, míg Magyarországon élő szülőt csupán 10,5%-uk, testvért pedig 28%-uk említett (lásd az alábbi táblázatot).³ Gyermekük azonban sokkal nagyobb arányban (54%) éltek a fogadó országban, mint otthon (13%). A Magyarországon élő gyermekek többsége (78%-a) a kérdezettel egy háztartásban élt, egynegyedük már itt is született. Jelentős továbbá azoknak a felnőtt gyermekeknek az aránya (21%), akik maguk után „vonzották” szüleiket. A megkérdezettek 58%-a házastárssal, 9%-a pedig élettárssal élt a vizsgálat idején.⁴ A más országban élő családtag elsősorban testvért, kisebb arányban gyermeket jelent.

Magyarországon, a szülőföldön és más országban élő családtagokkal rendelkezők aránya (százalék)

Családtagok	Magyarországon	A szülőföldön	Más országban
	élő családtaggal rendelkezők aránya		
Egy szülő	6,7	23,3	0,8
Két szülő	3,8	40,1	0,3
Együtt	10,5	63,4	1,1
Egy testvér	21,9	37,1	6,5
Két testvér	4,9	15,0	0,9
Három, vagy több testvér	1,1	10,7	0,5
Együtt	27,9	62,8	7,9
Egy gyermek	33,1	9,5	3,1
Két gyermek	17,5	3,1	0,6
Három, vagy több gyermek	3,0	0,6	0,0
Együtt	53,6	13,2	3,7

A szülőföldhöz fűződő családi szálakat tehát összességében leginkább az otthonmaradt szülők és testvérek jelentik, értelemszerű generációs különbségekkel. Míg a 35 év alatti korcsoporton belül jelentős (88,5%) a szülőföldön hagyott szülők aránya, ám gyermek alig fordul elő, az idősebb korcsoportokban már az otthonmaradt gyermekek is jelen vannak: a 35–54 évesek 21%-ánál, az 55 év felettiek mintegy 30%-ánál.

Bár a bevándorlók zöme (90%) rendelkezik Magyarországon élő családi kapcsolattal is, itt élő családtagjaik átlagos száma (1,95) elmarad a szülőföldön hagyott családtagok átlagos számától (2,26). Mind ez arra utal, hogy azt a mikromiliót, amely „virtuálisan” körülveszi a bevándorlókat, a valóságos fizikai térben országhatárok szabdalják.

¹ Vizsgálatunkban a bevándorlók 93%-a saját tulajdonú lakásban élt (vagy a tulajdonos családtagja volt) a migrációt megelőzően, míg a vizsgálat idején csupán 56%-uk.

² A hiányérzetet több dimenzióban mértük ötfokú skálával (1 – egyáltalán nem hiányzik, 5 – nagyon hiányzik), és a 4-es, 5-ös értékeléseket tekintettük az adott dimenzióban hiányérzetnek.

³ Összességében 57%-uknak élt az édesanyja és 46%-uknak az édesapja a kibocsátó országban, míg Magyarországon 9, illetve 6%-uknak. (29%-uk esetében már egyik szülő sem élt.)

⁴ Az azonos háztartásban élő házastárssal rendelkezők és a házások arányát tekintve minimális az eltérés (1%), tehát nem jellemző a származási országban maradt házastárs.

A szülőföldön élő családtagokkal rendelkezők aránya korcsoportos bontásban (százalék)

Van a szülőföldön élő	A megkérdezettek korcsoportjai			Együtt
	18–34	35–54	55–	
Szülő	88,5	66,6	9,7	63,4
Testvér	62,2	64,3	62,5	62,8
Gyermek	1,5	21,1	29,7	13,1
Szülő, testvér vagy gyermek	92,2	85,0	73,4	85,8

A migráció nem jelenti az otthon hagyott kapcsolatok felszámolását, még akkor sem, ha ezek működtetésének térbeli, időbeli korlátai vannak, és ápolásuk költségesebb. Ha ezek a kapcsolatok nem is jelenthetnek közvetlen segítséget a mindennapi életben, expresszív funkciójukat – a kölcsönös bizalmat jelentő, érzelmi támogatást nyújtó szerepüket – minden bizonnyal megőrzik.

Erre utal a szülőföldön élő családtagokkal való kapcsolattartás gyakorisága. A szülőkkel az érintettek 79–82%-a legalább havonta kapcsolatban áll (lásd az alábbi táblázatot)¹, és ugyanilyen intenzív az otthonmaradt testvér(ek)kel és gyermek(ek)kel való kapcsolattartás is.

A kapcsolattartás gyakorisága az otthonmaradt szülőkkel (százalék)

Kapcsolattartás gyakorisága	A szülőföldön élő	
	anyával	apával
Naponta	7,0	5,1
Hetente néhányszor	18,0	16,5
Legalább hetente egyszer	32,5	33,8
Legalább havonta egyszer	24,1	23,7
Évente néhányszor	15,9	13,5
Ritkábban	1,6	4,1
Soha	0,3	2,4
Változó	0,5	1,1
Összesen	100,0	100,0

A szűkebb családon (szülő, gyermek, testvér) kívül összességében a megkérdezettek 82%-a ápol kapcsolatot (telefonon, levélben, e-mailban) szülőföldjén élő egyéb családtaggal/rokonnal, és kétharmaduk barátal. 74%-uk rendszeresen személyesen is meglátogatja otthon maradt családtagjait, rokonait, 60%-uk pedig a barátokat. 30%-uk családtagoknak, rokonoknak és 8%-uk barátoknak nyújtott segítségről is beszámolt.

E gyakori kapcsolattartás a hazalátogatások gyakoriságában is tetten érhető: a megkérdezettek közel 40%-a legalább negyedévente hazalátogat, és további egyharmaduk évente néhány alkalommal. Leggyakrabban a Szlovákiából és a volt Jugoszláviából érkezettek térnek vissza szülőföldjükre: az előbbieket 63%-a, az utóbbiakat 42%-a havonta hazajár, míg a Romániából érkezetteknek mindössze 13%-ára jellemző ez.

A szülőfölddel való kapcsolattartás az ottani események figyelemmel kísérésében is tükröződik: a bevándorlók közel egynegyede (23%-a) rendszeresen figyelemmel kíséri a volt hazájában zajló politikai, társadalmi, gazdasági eseményeket, és további 50%-uk többé-kevésbé (változó gyakorisággal) szintén követi ezeket.

A szülőföldhöz való viszonylag erős kötődés ellenére a megkérdezettek elenyésző hányada (1,3%) fontolgatja a visszatérést. Több-

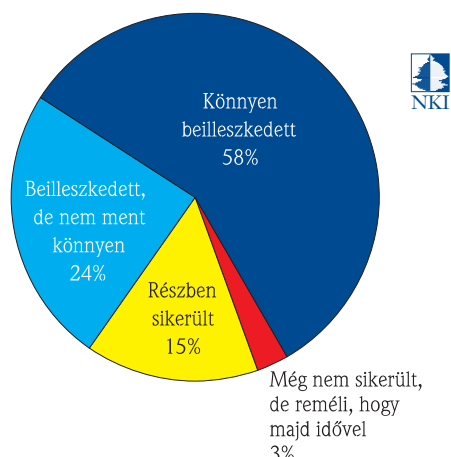
ségük (85%) nem kívánt tovább költözni arról a településről, ahol a megkérdezés idején élt, 12%-uk fontolgatta a Magyarországon belüli költözést, 1%-uk pedig egy harmadik országba való áttelepülést.

Integrációs tudat és identitás

Az integrációs tudat azt fejezi ki, hogy a bevándorlók maguk hogyan ítélik meg saját beilleszkedésüket, mennyire érzik magukat a fogadó társadalomhoz tartozónak, avagy idegennek benne. A szubjektív vélemények – az eddigiekkel összhangban – nagyfokú beilleszkedésről árulkodnak: összességében a bevándorlók 82%-a érzi beilleszkedettnek magát, 15%-uk véli úgy, hogy még csak részben sikerült beilleszkednie, és mindössze 3% azoknak az aránya, akik úgy érzik, egyáltalán nem illeszkedtek be (kördiagram).

Arra vonatkozóan, mennyire érzi külföldinek magát Magyarországon, a magyar nemzetiségűek többsége (73%) úgy nyilatkozott, hogy egyáltalán nem, közel egyötödükél változó ez az érzés, és 9%-uk állította egyértelműen, hogy külföldinek érzi itt magát. A nem magyar nemzetiségűek körében valamivel nagyobb (21%) azoknak az aránya, akik egyértelműen külföldinek érzik magukat (további 23%-uk olykor). Sokkal nagyobb viszont mind a magyarok, mind a nem magyarok körében azoknak az aránya, akik azt tapasztalták, hogy a fogadó népesség külföldinek tekinti őket: a magyarok 10%-a számolt be gyakori és 49%-uk ritkább ilyen jellegű tapasztalatról, míg a nem magyarok esetében ezek az arányok: 28%, illetve 42%.

A saját beilleszkedés szubjektív megítélése (Mennyire sikerült beilleszkednie?)

A szülőföldön élő személyekkel való rendszeres kapcsolattartás, a gyakori hazalátogatások és az ottani események figyelemmel kísérése mellett a bevándorlók identitásában is tükröződik egyfajta regionális kötődés. A magyar nemzetiségű bevándorlók körében a magyar identitás mellett jelentős a sajátos kisebbségi identitás erőssége is: összességében az identitás jellemzésére felkínált kategóriák közül 4,8-as átlagot kapott a „magyar” identitás valamennyi országból érkezettek esetében és 4,3-at a „vajdasági magyar”, valamint a „kárpátaljai magyar”, 4,5-öt a „felvidéki magyar”, és 4,6-ot az „erdélyi magyar” identitáskategória. Ezzel szemben a kibocsátó ország egészéhez kötődő (ukrajnai, romániai, jugoszláviai, szlovákiai magyar) identitás kevésbé jellemző (összességében 2,8-as átlag), és még kevésbé az áttelepült identitás (2,4-es átlag).

Összességként megállapítható, hogy a szubjektív mutatók – a kezdeti nehézségek felszámolása, az otthonosság kialakulása, az

¹ Ez akkor is jelentős arány, ha figyelembe vesszük, hogy a magyarországi népesség körében végzett vizsgálat eredményei szerint a megkérdezettek 87%-a számolt be az édesanyjával való legalább havi rendszerességű személyes kapcsolatról, és 68%-uk legalább havi rendszerességű nem személyes kapcsolatról. Lásd: Utasi et al. (2004): A kapcsolatok nemzetközi trendje másfél évtized távlatában. In: Utasi Ágnes (szerk.) *Kapcsolatok nemzetközi metszetben*. Budapest: MTA PTI.

elégedettség, az integrációs tudat – is a vizsgált bevándorló csoport sikeres beilleszkedéséről tanúskodnak. Ezzel együtt a szülőföldről fűződő szálak (elsősorban a családi-rokoni, kisebb mértékben a baráti kapcsolatok révén) jelentősek maradtak. A mindkét – a kibocsátó és a fogadó – országban fenntartott személyes kapcsolatok sajátos

kettős kötődést eredményeznek a bevándorlók nagy részénél,² amelyet az identitásukban jelenlevő regionális kötődésük is tükröz.

Gödri Irén NKI
vargaike@mailop.ksh.hu

² E kettős kötődés nemcsak az egyént gazdagíthatja (bár a térbeli távolságok miatt olykor megterhelő is lehet számára), hanem úgynevezett transznacionális közösségek létrejöttét eredményezheti, sőt, regionális együttműködések elősegítője is lehet.

A nemzetközi vándorlás alapfogalmai ABC-ben

Állampolgárság: egy nevesített fizikai személy és egy szuverén állam közötti jogi-, gazdasági-, kulturális kötelék, tartalmát az állampolgári jogok és kötelezettségek jelentik. Az állampolgársághoz való jog alkotmányos alapjog.

Befogadott: az a személy, aki hazájába – hontalan esetén a szokásos tartózkodási helye szerinti országba – átmenetileg azért nem küldhető vissza, mert ott halálbüntetésnek, kínzásnak, embertelen vagy megalázó bánásmódnak lenne kitéve, és nincs olyan biztonságos harmadik ország, amely befogadja.

Bevándorlási engedély: 2001. december 31-ig bevándorlási engedélyt az a külföldi kapott, aki beutazásától számítva legalább három éven át megszakítás nélkül jogszerűen Magyarországon tartózkodott, magyarországi megélhetése és lakóhelye biztosított volt, továbbá más, a törvény által meghatározott kizáró ok nem állt fenn. 2002. január 1-től huzamos tartózkodási engedély: a *letelepedési engedély* lépett életbe.

Bevándorló: lásd *Hazatérő (visszatérő) magyar állampolgár; Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgár; Magyarországra bevándorló külföldi állampolgár; Vándor.*

Devizabelföldi természetes személy: akinek az illetékes magyar hatóság által kiadott érvényes személyazonosító igazolványa (személyi igazolványa), a tízennégy éven aluliak esetében pedig a személyi azonosítóról kiadott hatósági igazolványa van, illetve azokkal rendelkezhet. A magyar útlevelet felmutató személy devizabelföldiségét vélelmezni kell.

Devizakülföldi természetes személy: akinek nincs az illetékes magyar hatóság által kiadott, érvényes személyazonosító igazolványa, és azzal nem is rendelkezhet.

Hazatérő (visszatérő) magyar állampolgár: az eddig külföldön élt/született magyar állampolgár, aki letelepedési szándékkal érkezett Magyarországra.

Hosszú távú vándor: az a személy, aki legalább egy évre (12 hónapra) állandó tartózkodási helyétől eltérő országba távozik úgy, hogy a célország valóban állandó tartózkodási helyévé válik.

Huzamos tartózkodási engedély: 2001. december 31-ig a jogszerűen Magyarországon tartózkodó külföldi részére a rendőr-főkapitányság adhatta ki, ha a tartózkodás tervezett időtartama az egy évet meghaladta. 2002. január 1-től nem különül el egymástól a huzamos és az ideiglenes tartózkodási engedély. Lásd *Tartózkodási engedély.*

Ideiglenes tartózkodási engedély: 2001. december 31-ig a jogszerűen Magyarországon tartózkodó külföldi részére a rendőrkapitányság adta ki, ha a külföldi tervezett tartózkodásának időtartama az egy évet nem haladta meg. 2002. január 1-től nem különül el egymástól a huzamos és az ideiglenes tartózkodási engedély. Lásd *Tartózkodási engedély.*

Kivándorló: Lásd *Magyarországról kivándorló külföldi állampolgár; Magyarországról kivándorló magyar állampolgár; Vándor.*

Letelepedési engedély: 2002. január 1-jétől letelepedés céljából engedélyt az a külföldi kaphat, aki beutazásától számítva már legalább három éven keresztül megszakítás nélkül jogszerűen és életvitelszerűen Magyarországon tartózkodik (kivéve, ha a jogszerű tartózkodás célja tanulmányok folytatása). A három év itt tartózkodás feltétele alól felmentést kaphat az a külföldi, aki tartózkodási vízummal vagy tartózkodási engedéllyel rendelkezik, és letelepedését család-egyesítés céljából családtagként kérelmezi. 2001. december 31-ig a *bevándorlási engedély* volt életben.

Magyar állampolgárságot kapott személy: aki honosítással (külföldi állampolgárként született), vagy visszahonosítással (korábbi magyar állampolgársága megszűnt) vált magyar állampolgárrá.

Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgár: a *tartózkodási, bevándorlási, vagy letelepedési engedéllyel rendelkező* külföldi állampolgár, aki az adott év január 1-jén Magyarországon tartózkodott.

Magyarországra bevándorló külföldi állampolgár: a *tartózkodási, bevándorlási, vagy letelepedési engedélyért folyamodó* külföldi állampolgárok együttes száma.

Magyarországról kivándorló külföldi állampolgár: az a *tartózkodási, bevándorlási, vagy letelepedési engedéllyel rendelkező* külföldi állampolgár, aki Magyarországot a visszatérési szándéka nélkül elhagyta, vagy ismeretlen helyen tartózkodik.

Magyarországról kivándorló magyar állampolgár: aki véglegesen külföldi letelepedés szándékával hagyja el Magyarországot, és ezt a Belügyminisztérium Központi Hivatalában be is jelenti.

Menedékes (ideiglenes menedékben részesülő): Az 1997. évi CXXXIX. törvény 2 §-a szerint a Magyar Köztársaság területére tömegesen menekülők olyan csoportjába tartozó külföldi, akit a Kormány vagy az Európai Unió erre felhatalmazott intézménye azért részesített ideiglenes menedékben, mert a külföldi a hazájából fegyveres konfliktus, polgárháború vagy etnikai összecsapás, illetőleg az emberi jogok általános, módszeres vagy durva megsértése – így különösen kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód – miatt elmenekülni kényszerült. Menedékesnek 1991–1998 novemberéig ismertek el Magyarországra érkező külföldieket. 1998. novemberében országgyűlési határozattal megszüntették a menedékes jogállást, azzal a kitételrel, hogy 1999. márciusig még adható a bosnyák menekülők számára. Ekkor azonban véglegesen megszűnt.

Menedékkérő: az a külföldi állampolgár vagy hontalan személy, aki faji, illetőleg vallási okok, nemzeti hovatartozás, meghatározott társadalmi csoporthoz tartozás, esetleg politikai meggyőződése miatti üldözése, az üldözéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága – hontalan esetén szokásos tartózkodási helye – szerinti országon kívül, a Magyar Köztársaság területén tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldözéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni.

Menekült: az a külföldi állampolgár vagy hontalan személy, aki faji, illetőleg vallási okok, nemzeti hovatartozás, meghatározott társadalmi csoporthoz tartozás, esetleg politikai meggyőződése miatti üldözése, az üldözéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága – hontalan esetén szokásos tartózkodási helye – szerinti országon kívül, a Magyar Köztársaság területén tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldözéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni, feltéve, hogy az érintettet kérelmére a menekültügyi hatóság menekültként elismerte.

Migráció: Lásd *Vándorlás.*

Migráns: Lásd *Vándor, vándorló (nemzetközi).*

Nemzetközi vándorlás: az eredeti (szokásos) lakóhely országának tartós elhagyása, amelynek célja egy másik országban való lakóhely létesítése letelepedés vagy jövedelemszerző tevékenység végzése céljából. Nem minősül vándorlásnak a rövid hivatatalos, vagy üzleti célú, idegenforgalmi, tanulmányi stb. jellegű utazás.

Rövid távú vándor: az a személy, aki három hónapnál hosszabb, de egy évnél rövidebb időre távozik állandó tartózkodási helyétől eltérő országba, jövedelemszerző tevékenység végzése céljából.

Tartózkodási engedély: 2002. január 1-jétől az érvényes tartózkodási vízummal Magyarországon tartózkodó külföldi kérelmére – a tartózkodási idő meghosszabbítása céljából – a területi idegenrendészeti hatóság tartózkodási engedélyt adhat ki. Az engedély érvényessége a kérelemben foglalt időtartamig, de legfeljebb két évre szól, és alkalmanként legfeljebb két évvel meghosszabbítható, ha a tartózkodás célja munkavégzés vagy más jövedelemszerző tevékenység. 2001. december 31-ig elkülönült az *ideiglenes tartózkodási engedély* és a *huzamos tartózkodási engedély.*

Vándor, vándorló (nemzetközi): a nemzetközi vándorlásban részt vevő személy. A vándorlás időtartama szerint megkülönböztetünk *hosszú- és rövid távú vándort.* A távozás országa szempontjából a személy *kivándorló*, az érkezés országa szempontjából *bevándorló.* A *bevándorlók* között megkülönböztetjük a *hazatérő (visszatérő) magyar állampolgárt* és a *Magyarországra bevándorló külföldit.*

Vándorlás (nemzetközi): Lásd *Nemzetközi vándorlás.*

További információ: A nemzetközi vándorlás idősorai 1990–2000. KSH, Budapest, 2003; Gellérné Lukács Éva–Illés Sándor: Migrációs politikák és jogharmonizáció. NKI Kutatási jelentések 79, Budapest 2005/2.

KITEKINTÉS

Öregedés, egészség és jól-lét

A London School of Hygiene and Tropical Medicine tanfolyama

Az LSHTM Öregedés és Népegészség Központja (*Centre for Ageing & Public Health*) és Népegészségkutató Központja (*Centre for Population Studies*) együttműködésében és Emily Grundy irányításával 2005. április 11–15. között tartott tanfolyamon tíz tanár okította a mindössze tucatnyi résztvevőt. Az előadások, szemináriumok és gyakorlatok délelőtt 9:30-tól délután 17 óráig tartottak, a számítógéptermet viszont éjjel-nappal (24 órában) lehetett használni. Módunkban állt – csak időnk nemigen volt rá –, hogy a világhírű egyetem pazar könyvtárának anyagát is áttekintsük. Résztvételemet az OTKA T037753 kutatási program támogatása tette lehetővé. Vizsga nem volt, a tanfolyam résztvevői a látogatásról igazolást kaptak.

A tanfolyam programja:

1. Az öregedés demográfiája
2. Betegségmegelőzés és egészségfejlesztés
3. Családi és közösségi segítség az idős emberek számára
4. Étkezés és egészség idős korban
5. Öregedés kisebbségi etnikai csoportokban
6. A szellemi egészség az élet késői szakaszában

Az egyes előadásokon megtárgyalt témák:

- Milyen kihívásokat jelent a népesség öregedése?
- Milyen politikák és intézkedések szolgálják az egészséges öregedést?
- Milyen különbségek vannak az öregedés folyamatában nem-, etnikai hovatartozás és társadalmi-gazdasági státus szerint, és hogyan lehet a hátrányos helyzetű csoportok egészségi és jóléti szükségleteit a legmegfelelőbbben kezelni?
- Hogyan befolyásolja a családi és közösségi segítség az idős emberek jól-létét és hogyan lehet a segítségnyújtást támogatni?
- Milyen adatok állnak rendelkezésre az idős népesség részére nyújtandó segítség tervezéséhez?

London, Bedford Square (a szerző felvétele)

A témákat főleg angliai szemszögből tárgyalták az előadók, de a résztvevők nemzetközi összetétele (az angolon kívül dán, horvát, indiai, ír, osztrák, svéd) és szakmai tapasztalata lehetővé tette, hogy más irányokban is kitekintést nyerjünk.

A foglalkozások London Bloomsbury negyedében, az LSHTM patinás Bedford Square-i épületeiben voltak. Ezt a városrészt a XX. század elején ott lakó hírességek (például a közgazdász John Maynard Keynes, vagy a szépíró Virginia Woolf) tették híressé. A Bedford Square-től egy ugrásnyira követték el a 2005. július 7-i metrómérényletek egyikét (*Russel Square*).

További információ: <http://www.lshtm.ac.uk>

Daróczy Etelka
daroczy@mailop.ksh.hu

Gazdaságdemográfia történeti látószögből

A Max Planck Intézet nyári szemesztere a svédországi Lund Egyetemen

Amint erről a *KorFa* 2005/1 számában Földházi Erzsébet beszámolt, a rostocki Max Planck Demográfiai Kutatóintézet (*MPIDR*) keretei között doktorképző iskola és fiatal kutatók szakmai továbbképzését szolgáló tanfolyamok működnek (*International Max Planck Research School for Demography – IMPRSD*). A nyári szemeszternek évek óta állandó eleme a dél-svédországi Lund Egyetem Gazdaságtörténeti tanszékén folyó tíznapos kurzus (2005-ben május 2–11. között), melynek tárgya évente változik. A programra a Max Planck Intézet honlapján (www.demogr.mpg.de) kiírt pályázat útján lehet jelentkezni, általában február végéig. Szerencsés esetben az *IMPRSD* és a Lund Egyetem hozzájárul a szállásköltségekhez, egyébként az utazás és a megélhetés költségei a résztvevőkre hárulnak. A tanfolyam maga ingyenes.

A tanfolyamnak mintegy húsz résztvevője volt, a legtöbben a rostocki téli szemeszter hallgatói közül (németek, egy-egy olasz, illetve spanyol diák, akik mai demográfiai kérdésekkel foglalkoznak), továbbá főleg svéd történész doktoranduszok, és néhány más országból érkező demográfus vagy történész (jómagamon kívül egy-egy brit, belga, dán és olasz hallgató) vett részt a kurzuson. A tanfolyamot kéthetes otthoni felkészülés előzte meg, ami a megadott bőséges irodalom tanulmányozását jelentette. Az előadások többségét Tommy Bengtsson, a tanszék világszerte ismert történeti demográfus vezetője tartotta.

Rajta kívül Martin Dribe és Christer Lundh, a tanszék fiatal kutatói, és Göran Broström, az umeå-i egyetem statisztikaprofesszora adott elő. Az oktatás elsősorban előadás formájában történt,

tommy.bengtsson@ekh.lu.se
Forrás: www.ekh.lu.se/ekhtbe

ám ezt gyakran szakította meg vita. A hallgatók alkalmat kaptak saját kutatási problémáik, tapasztalataik megosztására, illetve időnként a megadott irodalom alapján rövid ismertetéseket tartottak. A részvételről írásos bizonyítványt kaptunk, s aki a tanfolyam után egy körülbelül 20 oldalas esszé elkészítésével a vizsgakövetelményeknek is eleget tett, az megkapta a svéd és az európai egyetemi rendszer megfelelő kreditpontjait.

A tanfolyam lényegében egy jelenleg is folyó történeti demográfiai kutatáshoz kapcsolódott (*Eurasia Project of Population and Family History*, azaz Eurázsia

népesedés- és családtörténeti kutatás), és emellett betekintést kívánt adni a gazdasági és demográfiai változások bonyolult kölcsönhatásainak problémáiba, az ezzel kapcsolatos kutatások történetébe és főbb vitáiba, kérdésfelvetéseibe. Így a történészek és történeti demográfusok kívül hasznos volt a demográfusok és a demográfiai problémák iránt érdeklődő közgazdászok, szociológusok számára is.

A kurzus alapvető tárgya a rövid távú gazdasági krízisek demográfiai hatásainak vizsgálata. Az említett *Eurasia Project* keretében öt (belga, olasz, svéd, japán és kínai) preindusztriális közösség összehasonlító történeti demográfiai vizsgálatát végezték el. A példátlan méretű és hosszúságú team-munka 1994 óta folyik. Az említett öt ország kutatói a rendelkezésükre álló történeti népesség-nyilvántartásokból és népesség-összeírásokból egyénekre vonatkozó (individuális) adatbázisokat építettek ki, ezek alapján történik az összehasonlító mikro-elemzés. Az adatbázisokból nyomon lehet követni a vizsgált népességek tagjainak teljes életútját, legalábbis mindaddig, amíg az adott helyen éltek, továbbá azonosítható a társadalmi és vagyoni helyzetük (elsősorban a földbirtokuk) és foglalkozásuk. Korábbi kutatások részletesen feltárták az árak és a bérek 1700–1900 közötti mozgását az említett országokban. Így lehetővé vált a gazdasági krízisek demográfiai hatásainak vizsgálata, elsősorban az élelmiszerárak ingadozásainak elemzésével. Kimutatható volt, hogyan befolyásolja a nem, az életkor, a családi állapot, a háztartásszerkezet és a birtok a gazdasági krízisek hatását. Az elemzés ennek megfelelően az egyének, a háztartások és a közösségek szintjén is folyt, és a legmodernebb demográfiai elemzési technikákat használta föl (életút-elemzés – *event history analysis*).

A program első eredményeit tartalmazza a Tommy Bengtsson, Cameron Cambell és James Z. Lee szerkesztésében megjelent kötet (lásd *Szemle* rovatunkat), amely elsősorban a gazdasági krízisek halandóságra gyakorolt hatásait elemzi és a kurzus „tankönyve-

ként” szolgált. A könyv legfőbb erénye az újszerű módszertani és elméleti megközelítés: az individuális adatok feldolgozása, az *event history analysis* felhasználása és a korábban jellemző eurocentrikus, malthusiánus szemlélet meghaladása. Az elemzés feltárja, hogy a demográfiai jelenségek inkább társadalmilag meghatározottak: míg az aggregált adatok elemzése a gazdasági feltételek, a klíma, a földrajzi helyzet hatásait mutatják döntőnek, addig a mikroközösségek elemzése közösségi szinten az intézményes politika, háztartásszinten pedig az erőforrások megosztásáról hozott személyes döntések szerepét helyezi előtérbe. A külső (itt gazdasági) hatások mindenütt válaszlépéseket váltanak ki az érintett népességek körében, ám a válaszok jellege függ a nemzettől, a régiótól, a közösségtől, és eltér a rokoni kapcsolatok, a családi és egyéni körülmények szerint. A gazdasági krízisekre adott válaszok a halandóság terén sem egységesek. Európában a halandósági válaszban (a krízissel szembeni sebezhetőségben) az osztályhelyzetnek, a tulajdonnak, Ázsiában a kornak és a nemnek volt döntő szerepe. Az eredmények a lokális kontextus fontosságára és a társadalomtörténeti teóriák gyöngeségére hívják fel a figyelmet. A malthusiánus elmélet, miszerint a „keleti” családszerkezet túlnépesedéshez vezet, és magasabb halandóságot, a gazdasági válságokkal szemben nagyobb sebezhetőséget okoz, csak egy példa egyes megrögzült társadalomtudományos magyarázatok ingatag mivoltára.

A tanfolyam a probléma teljes kutatástörténetét be kívánta mutatni, ugyanakkor az Eurázsia program alapelveit, módszertanát, és az említett könyvben közzétett első eredményeit is meg kívánta ismertetni a hallgatókkal. Ezzel a történész résztvevők szakirodalmi tájékozottságát és módszertani tudását, a demográfus hallgatók esetében pedig a történeti tájékozottságot és szemléletet alakította és bővítette – megítélésünk szerint sikerrel.

A kurzus részletes programja a következő volt:

1. Népesség és gazdaság a preindusztriális kortól a jelenig: elmélet és makro-tapasztalat.
2. Háztartás, család és házasság.
3. Rövid távú gazdasági válság makro-megközelítésben.
4. Az Eurázsia Program: alapelvek.
5. Modellek és módszerek (*event history analysis*).
6. Halandósági válasz a gazdasági válságra.
7. Termékenységcsökkenés.
8. Rövid távú termékenységi minták.
9. Migráció a preindusztriális és korai iparosodott társadalmakban.
10. Összegzés: áttekintés a népesedés és az életszínvonal problémájáról, valamint az Eurázsia-programról.

További információ: www.demogr.mpg.de, www.lu.se

Óri Péter NKI
oripeter@mailop.ksh.hu

Új helyre költözött az NKI. Címünk és telefonszámaink a hátoldalon.

SZEMLE

A Kárpát-medencei magyarság demográfiai helyzete és előreszámítása, 1991–2021

Szerzők: Hablicsek László, Tóth Pál Péter és Veres Valér.

KSH NKI Kutatási jelentések 78,
Budapest: KSH, 2005/1, 157 oldal, 1500 Ft.

A Határon Túli Magyarok Hivatala megbízásából készült kötet az alábbi tanulmányokat tartalmazza:

A kutatás előzményei, főbb céljai (Hablicsek László)

Magyarok a Kárpát-medencében (Tóth Pál Péter)

A Kárpát-medencei magyarság demográfiai helyzete és előreszámítása 1991-től 2021-re (Hablicsek László)

Bevezetés

Adatok és becslési eljárások

A magyar nemzetiségűek száma és korösszetétele Magyarországon

A magyar nemzetiségűek száma és korösszetétele a környező országokban

Az előreszámítási alapmodell

A termékenység figyelembevétele, és a születések becslése

A halandóság figyelembevétele, és a halálozások becslése

A határokat átszelő vándorlás figyelembevétele

Az identitásváltás figyelembevétele

A Kárpát-medencei magyarság főbb demográfiai mutatói az 1990-es években

Az ausztriai magyarság demográfiai helyzete

A horvátországi magyarság demográfiai helyzete

A magyarság Magyarországon: demográfiai helyzet az 1990-es években

A magyarság Romániában: demográfiai helyzet az 1990-es években

A vajdasági magyarság demográfiai helyzete az 1990-es években

A felvidéki magyarság demográfiai helyzete az 1990-es években

A szlovéniai magyarság demográfiai helyzete az 1990-es években

A kárpátaljai magyarság demográfiai helyzete az 1990-es években

A magyarság a Kárpát-medencében: demográfiai helyzet az 1990-es években

A Kárpát-medencei magyarság előreszámítása 2001-ről 2021-re

Hipotézisek

A hipotézisek indoklása

Az előreszámítás fő változatai

Speciális előreszámítási változatok

Az előreszámítási design

Az előreszámítás fő változatainak eredményei

Létszámmegtartó forgatókönyvek

A Kárpát-medencei magyarság jövője: néhány következtetés (Veres Valér)

A termékenység növelése

A várható élettartam hosszabbodása

A magyarság etnikai asszimilációs veszteségeinek korlátozása

A kivándorlás mérséklése

A komponensek összehangolása

Migrációs politikák és jogharmonizáció

Szerzők: Gellénné Lukács Éva és Illés Sándor.

KSH NKI Kutatási jelentések 79,
Budapest: KSH, 2005/2, 121 oldal, 1500 Ft.

Tartalom:

Előszó

I. rész: A jogharmonizáció szakaszai

Bevezetés

1. Vállalkozási szabadság

1.1. A jogfejlődés első hulláma

1.1.1. Az 1988. évi XXIV. törvény a külföldiek befektetéséről

1.1.2. A termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény

1.2. A jogfejlődés második hulláma

1.2.1. A Társulási Megállapodás (1994. évi I. törvény)

1.2.2. Az 1998. évi LXXII. törvény a külföldiek önálló vállalkozóként történő gazdasági célú letelepedéséről

1.2.3. A módosított 1990. évi V. törvény az egyéni vállalkozásról

1.2.4. Az 1997. évi CXXXII. törvény a külföldi székhelyű vállalkozások magyarországi fióktelepeiről és kereskedelmi képviselőiről

1.2.5. 7/1996. (I. 18.) Korm. rendelet a külföldiek ingatlanszerzéséről

1.3. A jogfejlődés harmadik hulláma

1.3.1. 2000. évi CXVII. törvény az önálló kereskedelmi ügynöki szerződésről

1.4. Összegzés

2. Munkavállalási szabadság – és annak korlátai

2.1. Külföldiek munkavállalásának engedélyezése

2.2. Munkaerőmozgás a Társulási Megállapodás alapján

2.2.1. Kulcsszemélyzet

2.2.2. Fióktelep vezetője

2.3. A szabad munkaerő-áramlás és az átmeneti idő magyar vonatkozásai

2.3.1. Az átmeneti (derogációs) időszak eredete és alkalmazása

2.3.2. Az átmeneti idő Magyarországra vonatkozó szabályozása

2.3.3. Az átmeneti időre vonatkozó rendelkezéseket implementáló magyar jogszabályok

2.4. Összegzés

3. Szociális aspektusok

3.1. Az 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról

3.2. Az Európai Szociális Kartárhoz történt igazodás (1999. évi C. törvény)

3.3. A szociális jogharmonizáció harmadik hulláma

3.4. 1998. évi LXXXIV. törvény a családok támogatásáról

3.4.1. Személyi hatály

3.4.2. Az Unió csatlakozás előkészítése

- 3.5. A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény
- 3.5.1. Személyi hatály
- 3.5.2. Az Unióhoz való csatlakozás előkészítése
- 3.6. Összegzés

II. rész: Paradigmaváltás az Európai Unió vándorlási jogszabályaiban

Bevezetés

4. Elfogadott, kötelező erejű irányelvek
- 4.1. A családgyejesítésről szóló 2003/86/EK irányelv
- 4.1.1. A családtagok jogosultságai a fogadó tagállamban
- 4.2. A harmadik államok polgárainak huzamos tartózkodásáról szóló 2003/109/EK irányelv
- 4.2.1. A tagállamokban való huzamos tartózkodásra jogosító státusz
- 4.2.2. Egyenlő bánásmód
- 4.2.3. Másik tagállamban való tartózkodás
- 4.3. Az uniós polgárok tartózkodási jogairól szóló 2004/38/EK irányelv
- 4.3.1. Személyi hatály és a családtagok speciális helyzete
- 4.3.2. Tartózkodási jogosultságok – kiutasítás feltevérendszere
5. Elfogadásra váró irányelv-tervezetek
- 5.1. A munkavállalásról és önálló vállalkozásról szóló irányelv-tervezet
- 5.1.1. Munkavállalás
- 5.1.2. Vállalkozók
- 5.2. Tanulás, szakmai gyakorlat és önkéntes munkavégzés céljából érkezőkről szóló irányelv-tervezet
- 5.2.1. Hallgatók és diákok
- 5.2.2. Gyakornokok és önkéntesek

Összefoglalás – következtetések

Life under Pressure

Mortality and Living Standards in Europe and Asia, 1700–1900

(Élet a nehéz időkben. Halandóság és életszínvonal Európában és Ázsiában, 1700–1900)

Szerkesztők: Tommy Bengtsson, Cameron Campbell és James Z. Lee.
The MIT Press, Cambridge, Mass., London, 2004, 531 oldal.

Tartalom:

Malthus látószöge

Új malthusi látószögek (Bengtsson, T.–Campbell, C.–Lee, J. Z.)

Összehasonlító geográfiai

Életszínvonal és gazdasági válság (Bengtsson, T.)
Gazdasági válság és halandóság (Bengtsson, T.–Campbell, C.–Lee, J. Z.)
Család és közösség (Bengtsson, T.–Campbell, C.–Lee, J. Z.)

Társadalom és halandóság (Campbell, C.–Lee, J. Z.–Wang Feng)

Lokális történelmek

Halandóság és társadalmi osztály négy skániai plébánián, 1766–1865 (Bengtsson, T.)

Halandóság és modernizáció Sartban és környékén, 1812–1900 (Alter, G.–Neven, M.–Oris, M.)

Halandóság és környezet három emiliai, toszkán és velencei közösségben, 1800–1883 (Breschi, M.–Derosas, R.–Manfredini, M.)

Halandóság és háztartás két Ou faluban, 1716–1870 (Tsuya, N. O.–Kurosu, S.)

Halandóság és háztartás hét Liaodong népességben, 1749–1909 (Campbell, C.–Lee, J. Z.)

Összehasonlító demográfiai

Nemi különbségek a halandóságban (Alter, G.–Manfredini, M.–Nystedt, P.)

Csecsemő- és gyermekhalandóság (Oris, M.–Derosas, R.–Breschi, M.)

Idős kori halandóság (Tsuya, N. O.–Nystedt, P.)

Ok és demográfia: Élet a nehéz időkben – eurázsiai összehasonlítás (Bengtsson, T.–Campbell, C.–Lee, J. Z.)

Függelék: Források és mérési módszerek (Campbell, C.)

Demográfia 2005 English Edition

Vol. 48. 2005, angol nyelven.

The Quarterly of the Demographic Committee, Hungarian Academy of Sciences and the Demographic Research Institute, Central Statistical Office.

Szerkesztő: Melegh Attila. Ingyenes kiadvány.

DEMOGRÁFIA

English Edition

Vol. 48. 2005.

Tartalom:

Population Development

Demographic projections between France, Hungary and Slovakia (Habicsek, László et al.)

Patterns of demographic behaviour in late 18th century Hungary (Óry, Péter)

Turning Points of the Life Course

The rise of cohabitation as first union and some neglected factors of recent demographic developments in Hungary (Spéder, Zsolt)

Proportionate or concentrated burdens? Health of widowed, divorced and never-married in Hungary (Kovács, Katalin)

Migration

Globalisation, ethnicity and international migration. The comparison of Finland, Hungary, and Russia (Melegh, Attila et al.)

The nature and causes of immigration into Hungary and the integration of immigrants into Hungarian society and labour market (Gödi, Irén)

Abstracts of DRI Research Reports

Double Constraint. The Life and Health of the Middle Aged in Hungary. No. 74. (Daróczi, Etelka editor)

Hungarian Mortality Patterns in a European Perspective Around the Year 2000: Social and Geographical Divides. No. 77. (Daróczi, Etelka and Kovács, Katalin)

KorFa – népesedési hírlevél

ISSN 1586-7684 • Kiadó: KSH Népeségtudományi Kutató Intézet • Cím: 1119 Budapest, Andor u. 47–49.
Telefon: 06-1-229-8000 • Fax: 06-1-229-8552 • Felelős kiadó: Spéder Zsolt igazgató • Szerkesztő: Daróczi Etelka daroczi@mailop.ksh.hu • Telefon: 06-1-229-8447
Terjesztő: Kardulesz Ferencné • kardulsz@mailop.ksh.hu
Telefon: 06-1-229-8472 • Tipográfia és tördelés: Élőfej Bt. elofej@t-com.hu • Megjelenik évente 4 alkalommal